

Lázár Ervin

Csillagmajor

TARTALOM

Az óriás
A csillagmajori
A grófnő
A tolvaj
A kovács
A nagyságos
Az asszony
A cirkusz
A kujtorgó
A bajnok
A porcelánbaba
A keserűfű
A szökés
A láda
A kút

Az óriás

Úgy érzem, itt az ideje, hogy elmondjam az óriást.

Már a templom és a dézsmaház alkotta közben is legszívesebben futottam volna. Gyakran megesett, hogy az iskolától hazáig vezető öt kilométeres út egy részét futva tettem meg. Lődörgött a hátamon a kimustrált ágytakaróból készült tarisznya, a fa tolltartóban zörögtek a ceruzák. De bent a faluban nem volt tanácsos futni, mert megvadultak tőle a kutyák. Így hát szép komótosan ballagtam Rácpácegres felé. Egészen a falu széléig. Ott aztán rákapcsoltam. Röpködött az ágytakaró-táska, zörögtek a ceruzák meg a rágott végű tollszár.

Mi voltam ilyenkor? Magányos lovas? Száguldó motorversenyző? Vagy kiterjesztett szárnyal repülő, szabad madár? Nem tudom, csak arra emlékszem, robogtam most is.

Az Erzsébet-dombig futottam, s ott, mint egy villámcsapás, te jó ég, eltévedtem! Innen már látni lehetett máskor a Vödli tanyát, a nagy juharfát Bíró Drinócziék földje végében, de most a megszokott szelíd táj helyén egy égigérő hegy tornyosult.

Eltévedtem.

De hogy tévedhettem volna el, amikor úgy ismerem ezt az utat, mint a tenyeremet, jószerivel minden útszéli fű, fa személyes ismerősöm. Befogtam a szemem - hátha káprázik. Lekaptam a kezem; ott komorlott a hegy. Egyik vége valahol Miszla, Nagyszékely táján, a másik talán Németkérig vagy Dunaföldvárig is elér.

Megfordultam. Ha jó helyen járok, ott kell látnom a hátam mögött Sárszentlőrincet, a koronás címeres toronnyal, az esperes úr fenyőfájával. Ott állt Sárszentlőrinc szelíden, majdhogynem mosolyogva. Toronnyal, fenyőfával.

Visszafordultam. Ott volt a hegy.

Átvillant bennem, hogy visszamegyek a faluba. Segítséget kérek. Vagy még jobb, ha nem szólok a hegyről egy szót sem, csak megkérem valamelyik rokonomat, hadd aludjak náluk.

De akkor valami ijedt kis zengés támadt a szívemben, s egyre erősebben zúgott: Haza kell menned! Haza kell menned. Ha nem mégy haza, sohase látod többé apádat, anyádat meg a testvéreidet, ha nem mersz átvágni azon a hegyen, valami nagyon nagy baj történik. Összeszorítottam hát a fogam, s hogy szorongásomról megfeledkezzem, rohanni kezdtem a hegy felé. Futtomban is láttam, hogy nagyon különös heggyel akadt dolgom. Sehol egy fa rajta, sehol egy tenyérynnyi zöld. Barnák, szürkésbarnák váltakozása, odafönn a legtetőn mintha havak fehérlenének - még sohasem láttam addig hegyet, mégis éreztem, hogy ebben a hegyben van valami szokatlan, valami szorongató... De hiszen ez... Lassítottam, a futásból tétova léptek lettek... De hiszen ez a hegy végeláthatatlan vásznakkal meg posztódarabokkal van letakarva. Tekintetem fölszaladt rajta az irdatlan magasságokba, az égig ért a posztótakaró.

Akárki akármiért terítette le ezt a hegyet, én akkor is átjutok a túlsó oldalára, mondtam magamban, és máris süppedős szőnyegen lépkedtem, szinte hintáztatott a vastag posztó. Néhány méter után aztán meredeken nekivágott az égnek, de ráncai, öblei, buggyai közt elég könnyedén lehetett fölfelé kapaszkodni. Már-már füttyörészni támadt kedvem, lám, milyen nevetségesen egyszerű dolog ez a hegymászás, amikor magam mögé tévedt a tekintetem és megtántorodtam, hasra kellett vágódnom, eltakartam a szememet, hej, iszonyatos mélység tátongott alattam, az országút csíkja vékonyka szalag, a tarlók, szántások, kukoricások tenyérynnyi szögletes foltok; szívott, húzott a mélység, jó erősen behunytam a szemem. Eltartott

pár percig, amíg megnyugodtam. Nem szabad visszanézni, csak föl, csak előre, akkor nem lesz semmi baj. Nem is néztem le többet. Egyre följebb küzdöttem magam, itt már akadtak nehezebb szakaszok is, minden erőmre, ügyességemre szükség volt. Aztán egyszer csak, hiába erő, hiába ügyesség, ott álltam egy meredély alatt, megmászhatatlannak tűnt. Most mi lesz? Megpróbáltam egy kicsit oldalt haladni, ha fölfelé nem megy, oldalra is jó. Szorosan a falhoz simulva, egy féltalpnyi kiszögellésen egyensúlyoztam, s ekkor jobbra tőlem, úgy két-három méterre, egy óriási láncot vettem észre. Tompa, sárga fénnel csillogott, szemei akár a létra-fokok, meredeken, egyenesen tört föl a magasba. Ha el tudnám érni, milyen könnyűszerrel juthatnék följebb... Ugrottam. Megöleltem a hűvös fémét, hozzászorítottam az arcom. Megindultam fölfelé, néhány tétova próbálkozás után rátaláltam a leggazdaságosabb mozdulatokra, siklottam, kígyóztam, mint egy született láncmászó... és ekkor - égszakadás, földindulás - megmozdult a hegy, a lánc rángatózott, én meg átkulcsoltam kézzel-lábbal, kapaszkodtam, ahogy csak erőmből telt. Egy pillanatig tartott csak a mozgás, s amikor elcsitult, már nem függőleges helyzetben voltam, hanem majdnem vízszintesen, egy enyhe emelkedőn feküdtem láncostul.

Most, hogy nem egy meredély szélén egyensúlyoztam, megkockáztattam a visszanézést, megvallom, nem azért, hogy a tájat nézzem, másról akartam meggyőződni. Mert akkor már ott mocorgott bennem a gyanakvás: Nem hegy ez! Egy fekvő óriáson akarok én átkecmeregni! Ez, amibe kapaszkodom, nem más, mint az óralánca. Amit onnan letről havas fennsíknek láttam, az a fehér inge villanása volt. S ez az égszakadás, földindulás annyi volt csupán, hogy az oldaláról a hátára fordult.

Nem voltam még bizonyos benne, csak a gyanú... a bizonyosságot kereste szerteszét röpködő tekintetem. Ott van! Megvan! Megláttam a kezét. A hüvelykujja eltakarta a Csetény-dombot, a tenyere alatt egy erdő, a kisujja pedig átível a Sión, mint egy hetyke, egyívű acélhíd.

Mit keres itt ez az óriás? Alszik talán? Óvatosan elindultam előre a lánc mellett. Lábujj-hegyen. A mellénye szürkésbarnájáról fehér ingére értem, kikerültem egy malomkő nagyságú inggombot. És akkor megint megmozdult. Köhintett talán? Vagy sóhajtott? Vagy észrevett? Lehetetlen, hogy észrevett volna, hiszen katicabogárka sem vagyok neki. Talán csak egy hangya. Mindenesetre hasra vágódtam, igyekeztem mozdulatlan maradni. Ahogy a bogár halottnak tette magát. Arcom az ingén. S odabentről, valahonnan a melle közepéből, mintha egy hatalmas gőzgép muzsikálna: tompa döndülések. Ver az óriás szíve. Engem is megemel minden dobbanása. Egy darabig önfeledten feküdtem az óriás szívéen, aztán, nem tudom, miért, félni kezdtem. Talán magam elé idéztem könyörtelenül nagy kezét. Hiszen csak rám legyint, és palacsintává lapulok. Mint egy szúnyog. Ha nem is akar bántani, csak megigazítja az ingnyakát, a mellényét, az óraláncot - máris végem. Vagy megint fordul egyet... Óvatosan fölálltam, puhán, mint a macska, lépkedtem az ingén, a mellényére érve gyorsítottam, lent a mélyben már láttam Rácpácegrest, fölbátorodtam tőle, egy ugrással a kabátja hajtókáján termettem és nagy sebbel-lobbal igyekeztem lefelé, szánkáztam, gurultam... és egyszer csak kicsúszott alólam a talaj, zuhanni kezdtem. Mindennek vége, villant át az agyamon, tágra nyitott szemem előtt, mint valami hajóhinta, megfordult a tengelye körül Rácpácegres, fejjel lefelé állt a Nagyszederfa, a házunk tetején a villámhárító fénylő lándzsája a mélybe mutatott. Behunytam a szemem. Most török, szakadok. És ekkor valami lelassította a zuhanásomat, lecsendesedett a levegő sívítása. Kinyitottam a szemem. Az óriás kabátja szegélyén feküdtem. Csak hármat kellett ugranom, máris az országúton voltam, futottam a keréknyomok mellett kanyargó, keményre döngölt földű gyalogúton Rácpácegres felé. Lobogott a hátamon a tarisznya, a fa tolltartóban zörögtek a ceruzák. Lehet, hogy az óriás segített? Lehet, hogy azért nem zuhantam le, mert elkapott és szép szelíden a kabátja szegélyére tett? Futottam. Elmaradt mögöttem a ráadási lejáró, a Nagysarok, a Kissarok, és ott álltam apám előtt. Mondani

akartam neki az óriást. Hirtelen eltakarta valami a napot. De csak egy pillanatra, azon nyomban kivilágosodott újra.

- Mi az - kiáltott föl apám -, napfogyatkozás?

Megfordultam. Az óriás már nem volt ott. Nyilván az imént állt föl, s a feje egy pillanatra eltakarta a napot. Attól lett sötét. Meresztettem a szemem, talán még meglátom. Mintha egy árny mozdult volna arra Dorogi-sziget felé. Vagy csak egy felhő árnyéka úszott át a domboldalon?

Akkor mégsem szóltam az óriásról senkinek. Talán attól féltem, nem hiszik el. De most úgy éreztem, itt van az ideje. Elmondtam hát.

A csillagmajori

Fehér gyolcsingben volt. Azt mondja, ő is beállna közénk kukoricát szedni. Résziből szedtük a Kiss tekintetes földjén. Na, éppen most, amikor ilyen rossz a termés. Nekünk is alig jut. Nézd meg, mekkora csövek. Gyúvi mutatta neki. Tényleg. Akkorika, mint egy természetesebb hüvelykujj - „hüvék”, mondták Rácpácegresen -, ráadásul szem is csak ritkásan van rajta. A legény csak mosolygott.

- Tudjátok mit, nekem elég az is, amit elhagytok. Majd mögöttetek szedem.

- Hát ha nem vagy eszeden, csak rajta.

Fújdogáltam az ujjaim végét, mert megfájdultak. Csuma nélkül szedtük a kukoricát. Megfogja az ember az elszáradt bajusz alatt a burokleveleket és egy rántással levetkőzteti a csövet, utána tőben eltöri, a csuma rajtmarad a száron. Aki széket akar vele befonni vagy szatyornak, miegyébnek szánja, az csumástul szedi, aztán télen külön kukoricafosztást rendez - az jó mulatság szokott lenni -, s csak aztán kerül a góréba a kukorica. De Kiss tekintetesnek csuma nélkül kellett, fűjkálhattam hát az ujjam végét.

- Nincs cucád? - kérdezte a gyolcsinges.

- Micám?

Benyúlt a zsebébe, és a kezembe nyomott egy madzagra kötött kihegyezett fadarabot. Nem nagyobb, mint egy rendesebb ceruzacsonk. A madzagnál fogva a csuklójára akasztotta az ember, s a fadarab hegyes végével fölhasította a kukorica burokleveleit, így könnyebben le tudta húzni. Cuca ide, cuca oda, azért fájtak az ujjaim. Igaz, nem annyira.

A nyakunkba akasztott zsákba vagy lazsnakba szedtük a kukoricát. Amikor megtelt, ki-ballagtunk a föld mellé, mindenkinek volt egy saját kupaca, hozzáöntöttük, ami a zsákban volt, és visszaballagtunk a sorok közé. Hallották már, hogyan csisszegnek a kukorica száraz levelei?

A kupacok lassan nődögéltek. A gyolcsingesről meg is feledkeztünk, csak estefelé, a munka befejeztével jutott eszünkbe.

- Hát a gyolcsinges?

- Meglépett.

- Még hogy utánunk szedi! Nevetséges.

Az már igaz, ezen az oldalon, ahova mi hordtuk a leszedett kukoricát, nyoma sem volt a munkájának. De aztán valamelyikünk átment a kukoricaföld másik oldalára, és nagyot kiáltott meglepetésében.

Ott állt a gyolcsinges, egy hegynyi kukoricahalom mellett.

- Ezt mind te szedted?

Körülálltuk.

- Máskor ne hagyjátok el a javát - mondta mosolyogva.

- Ebben valami suskus van - mondta Molnár Jopi.

- Hej, Jopikám - mondta a gyolcsinges -, bárcsak úgy volna.

Hátat fordított, elindult az országút felé.

- Honnan tudja a nevedet?

Jopi megrántotta a vállát.

- Mintha Szabatonban találkoztam volna vele.

- Ez nem szabatoni. Ez annak a csillagmajori embernek a fia, aki kanászostorokat fon.

- Ez ugyan nem, azt én ismerem.

Közben kiért az országútra, határozott léptekkel ment Simontornya felé.

- Hé, ember, hova megy?

- Mi legyen a kukoricájával?

De nem fordult hátra.

Jósvai Jancsi megrázkódott.

- Mindjárt gondoltam.

- Mit?

- Nem láttátok? Halotti ing volt rajta.

Az ember eltűnt a sűrű növendékakákok mögött. Gyanakodva néztük a kukoricahalmot. Azt vártuk, eltűnik, mint aki szedte. Kivettem a zsebemből a cucát, hátha azon látszik valami rendkívüli. Hiába, látszatra közönséges madzag volt, és közönséges fa. De az inge, az nem igaz, hogy halotti volt. Nagyon is élő ing volt az.

A grófnő

Honnan, honnan nem, elterjedt a híre, hogy jön a grófnő. Négylovas hintóval. Állítólag már a ráadási lejárót is elhagyta, mindjárt befordul a Nagysaroknál.

Gróf Zagyfalvy Sándorné, született gróf Heybarth Isztiméria nagy szívéről és módfeletti vallási buzgalmáról volt ismert. A rácpácesresiek közül ugyan még senki sem látta, de azért úgy beszéltek róla, mint személyes ismerősükről, aki nem rühell leereszkedni a szegények közé.

- Nem ide jön, majd meglátják. Megy egyenesen Simontornyára - mondta Priger András.

Az asszonyok rosszalló tekintetet vetettek feléje, még hogy nem ide, maga vészmadár, maga mindig csak vészmadárkodik.

Aki hegyezte a fülét, már hallhatta is a hintókerekerek száraz ropogását. A négy szürke kényesen emelgette a lábait, a hintó közeledett, mint egy látomás. Na ugye, Priger András!

Akkor már ott állt a pusztá apraja-nagyja a házvégiben. A libériás parádés kocsis kihúzta magát, pörge kalapján lengett a két fecskefarkú szalag. Két kézzel, rövidre fogva tartotta a szárat, a rácpácesresi kocsisok, akik löcsre akasztott hajtószárral jártak, látták, nagyon érti a dolgát, finom ívben odakanyarodott melléjük, egy alig látható mozdulattal megállította a lovakat, a négy szürke földbe gyökerezve állt.

Földbe gyökerezve álltak a rácpácesresiek is. Isztike balján egy társalkodóné vagy valaki ilyeski ült. Most kipattant a hintóból, Isztike oldalára került, nyújtotta neki a kezét. Isztike leszállt a földre. A földnek persze meg se kottyant, mert súlytalan volt Isztike, lenge, földre lépése súlytalanságától Hujber Gyula megérezte a saját földhorpasztó nehézségét, valami szégyenkezésféle fogta el.

Isztike idősebb volt, mint képzelték, az arca fikarcnyit sem hasonlított egy képzeletbeli grófné arcára, egy kicsit minden hosszabb volt rajta a kelleténél, de nem kellemetlenül vagy visszataszítóan, épp ellenkezőleg, a hosszúkasságában volt valami a rácpácesresiek előtt ismeretlen, különös szépség, ráadásul a két távolálló nagy szem - mintha nem is rájuk, hanem valahová a hátuk mögé, valami messzi, titkos csodára nézett volna - besugározta az arcát. Akárha El Greco festette volna világra, olyan volt Isztike - de Rácpácesresen nem ismerték El Grecót, csak annyit tudtak, hogy a régi képzeletbeli grófnőkép nyomtalanul kihullott belőlük, s úgy érezték, ők már időtlen idők óta tudják, hogy egy igazi grófnő ilyen. Mint Isztike.

- Jó napot! - mondta, ők meg szégyenkezve, hogy megelőzte őket, kórusban mormogva köszöntek, botladoztak a levegőben a kezicsókolomok, jónapotok és dicsértessékek, hogyan is kell köszönni egy grófnénak? Szotyori Istvánné erős kényszert érzett, hogy letérdeljen, de akkor Balogné kilépett közülük, Isztike elé állt.

- Engedje meg, hogy megcsókoljam a kezét.

Isztike elmosolyodott, átölelte Balognét, és kétoldalt megcsókolta az arcát.

Nahát! Meglebegtette őket a bensőséges mozdulat, bizseregtek a szívek. Látjátok, megcsókolta! Még az is megrendítően szeretetteli volt, ahogy Isztike a csók után finoman eltolta magától Balognét, és hunyorogva, ahogy az erősen rövidlátók szokták, szemügyre vette. Tétova mozdulattal megérintette az asszony ruháját, a középső és a mutatóujja végigsiklott a szakadt pruszlikon, aztán még hátrább lépett, tekintete a toldott-foldott szoknyáról lecsusszant

Balogné meztelen lábfejeére. Balogné, amennyire csak tudta, összehúzta magát, a lábujjait a föld felé hajlította, hátha így észre sem vevődik, hogy meztelen van.

- Nem tudtuk, hogy jönni tetszik... ha tudtuk volna... van ám nekem cipőm. Meg ünneplőm is... Csak nem tudtuk...

De Isztike figyelme akkor már a többiekre röppent, hunyorogva bámulta a mesebelien ócska ruhákat, a rongyos, kitérdesedett nadrágokat, a férfiak trágyalé áztatta, ormótlan, félretaposott bakancsait, a foszladozó, zsákvászonnal talpalt tuttyókat, az ülepeken virító cérnasugaras foltokat, a hónaljban szakadt kabátokat, még Szűcs Lajos szikramarta bőrkötényének is jutott egy rosszalló tekintet, pedig hát az olyan volt, amilyennek lennie kellett egy kovácsköténynek.

- Nahát - mondta.

A Fölsőház felől, a földtetejű pincék és a szotyolaszárral bekerített tyúkólak takarásából ekkor óvakodott elő Katunci. Észrevétlenül szeretett volna a sokadalomhoz osonni, de máris szúrós pillantások böködték, ide ne merj jönni, Isztike szentséges közelébe, te világ szégyene - ezt mondták a tekintetek. A villogó szemek Isztike figyelmét is Katuncira terelték.

- Maga is jöjjön ide - mondta szelíden.

- Az csak ne közelítsen - kiabált közbe majdhogynem tiszteletlenül Balogné.

- Miért? - kérdezte Isztike.

- Mert rosszéletű.

- Azért csak jöjjön - mondta Isztike elszoruló hangon, és aprókat pihegve, szent borzalommal nézte a közeledő nagydarab leányt.

A rosszéletű tisztes távolságra a pusztaiaktól is meg az előkelő vendégektől is megállt. Ott is volt, meg nem is. Isztike arca lassan-lassan visszaangyalodott, finom kis mosoly rebbent a szája szögletén.

- Aglája ruhái éppen ráillenek - súgta a társalkodónőnek, az meg majdhogynem felvihogott.

- Mellben azért lehet, hogy szűk lesz - sutyorogta vissza a társalkodónő s pár pillanatig újra a kitörő kacagással küszködtek, mint két komolytalan bakfís, de Isztike idejében erőt vett magán, s a pusztaiak felé fordult.

- Kedveseim - mondta nekik -, jövő vasárnap mindenki rendes ruhát kap tőlem. Hermina kisasszony majd összeírja magukat.

Ezzel föllebbent a hintóra, búcsút intett.

- Egy óra múlva visszajön magáért a fogat - mondta Hermina kisasszonynak.

A libériás kocsis megmozdította a gyeplőszárat, és a grófi hintó elporzott a négy szépléptű szürkével.

Hermina kisasszonynak kihoztak egy asztalt meg egy széket, Balogné egy saját kezűleg horgolt csipkével le is terítette az asztalt, de nagy bánatára a kisasszony félretolta, mert a cérnagöbök átütöttek a papírján.

És jöttek sorban a Barták, Prigerek, Keserúk, Bütösök, Jósvaliak, Krániczok, Mészárosok... Mindenkinek oda kellett állnia Hermina kisasszony elé, ő meg fölírta az illető nevét és mögéje egy számot. Péli Rozika meg is pöndörödött előtte.

- Aztán szép lesz az a ruha?

- Gyönyörű - mondta Hermina kisasszony, és kedvtelve nézegette Rozika istenáldotta kerekégeit, és a neve mögé írt számot bekarikázta.

Katunci maradt a legvégére, bizsergette a bőrét az izgalom, hátha ő nem kap, de Hermina kisasszony az asztal elé intette, és nem is írt számot a neve mögé.

- Maga Aglája grófnő ruháit kapja - mondta méltóságteljesen.

Soha még vasárnapot nem vártak olyan sóvárogva, mint akkor Rácpácesresen. Már kora reggel odagyültek a ház végébe, és lesték a lőrinci utat. A régi göncök olyan idegenül fityegtek rajtuk, mintha sohasem lettek volna az övék. A puhábbja jó lesz majd pelenkának, a durvábbja foltnak, ablakmosó rongynak, mifenének.

Már-már azt hitték, megint becsapták őket, de nemhiába mondta Balogné, hogy Isztike nem olyan, mert késő délután megérkezett Rácpácesresre a gumikerekű grófi társzekér - a rácpácesresiek batárnak hívták, a szecska szállítására szolgált, a szokásosnál háromszor magasabb oldaldeszáján még egy kis ajtó is nyílt, hogy könnyebben meg lehessen szabadítani a rakománytól. Most persze nem szecska volt benne, hanem jókora csomagok, mindegyik rendesen cukorspárgával átkötve, s keménypapíron a spárga alá tűzve egy név. A batáron a kocsis mellett két jól megtermett férfi ült, vadászruhában vagy miben, mindenesetre zöld ruha volt sötétzöld hajtókával, a kalapjuk is zöld volt, fácántollcsokor meg vaddisznósörte díszítette. A rácpácesresiek megbabonázva nézték a csomagokat, egy kis szorongással a két vadászruhást s attól, ahogy a batár megállt, tudták, hogy várni kell, amíg meg nem jön Isztike.

Esteledett, mire megérkezett. De most nem szállt le a hintóról, csak kedvesen intett nekik, a nevében Hermina kisasszony libbent oda eléjük. A két vadászruhás mögéje állt.

„Köszönni azért tudhatnának” - gondolta Priger András, és sötét felhőcske lebbent a szívében, de erővel elhessegette, „a fene a borúlátó természetedbe, András” - mondta magának.

Pedig hát nem akármit mondott Hermina kisasszony. Akkor kapják csak meg az új ruhát, ha ami rajtuk van, elégetik.

- Az alsószoknyákat is? - kérdezte ijedten Balogné. Isztike tiszteletére mind a hat alsószoknyáját fölvette, hogy dúdosabb legyen. Majdnem egészen újak. A stafírunkjából való kettőn kívül mind új.

- Mindent - mondta szigorúan Hermina kisasszony. - Mit sajnálja, selymet meg gyorsan kap helyette.

S mert súlyos csend támadt, fenyegetően hozzátette:

- Akinek nem tetszik, hazamehet.

Isztike rezdületlenül ült a hintóban.

- Na, ha van vállalkozó, lépjen elő - mondta Hermina kisasszony, megjáratatta rajtuk a tekintetét, megállapodott Katuncin.

- Maga?

Katunci megkönnyebbülve elindult. Bánja is ő az ócska rongyait, ennél csak jobbat kaphat. Elsőnek azért mégsem akart... De most hívták. Ment.

Jó távolacskán, a kút és a két, téglalábakon álló, urasági góré között tüzet gyújtottak a vadászruhások. Szalmával kezdték, rőzsével folytatták, aztán megbontottak egy farakást is. A tűz kísérteties lángcsóvákat lövellt az ég felé. A vadászruhások visszajöttek a házvégébe, csak Hermina kisasszony meg Katunci maradt a tűz mellett. A vibráló fényben hol megnőttek, hol

összezsugorodtak, néha-néha belevesztek a homályba. Átderengett a sötétben, ahogy Katunci áthúzza a fején a ruháját, aztán egy mélyvörös lobbanás, kerek kis füstpamat felhőzött el az ég felé, és bár igazából nem látták, mindnyájan tudták, hogy meztelenül áll a tűz mellett. Aztán sejteni lehetett, hogy öltözködik, a ruhája meg-megvillant, mintha ékszerekkel volna meg-tűzdelve. Megindult feléjük. Kijött a tűz fényköréből, eltűnt a csiraistálló árnyékában, aztán egyszerre csak teljes pompájában előttük állt. Türkiz színű, mélyen kivágott flitteres nagy-estélyiben. A hajában aranypánt.

A visszafojtott lélegzet fölszakadt, csodálat, öröm meg irigység hangjai vegyültek, és Péli Rozika már futott is.

- Én is, nekem is! - kiabálta.

Könnyű kis ruháját úgy nyelte el a tűz, hogy még csak egy füstpamatot sem böffentett, s aztán jött Rozika is, csipkével ékesített kék-fehér ruhában, magas sarkú cipőben, a lába néha kicsit megbicsaklott, de olyan szép volt, mintha egyenesen a mozivászonról jött volna. S a karján neki is ott a másik rend ruha, az alsóruhák.

- Hú, selyem - mondta az anyja, ahogy összezsippentette a két ujja közé.

Most már nem volt megállás.

Ette a tűz a pöntöket, rékliket, keszkenőket, a kopott krepdesinblúzokat, pargetszoknyákat. És jöttek vissza az asszonyok, királynői estélyikben, abroncsos szoknyákban, csipkés blúzokban, finom körömcipőkben, csatos magas szárúban, arannyal díszített piros csizmácskáiban. Csak bámulták egymást, moslékosdézsában cserzett kezük ismerkedett a lágyan leomló anyagok érintésével, a sima gombok finom domborulataival, a habkönnyű csipkével.

A férfiaknak a két vadász osztogatta a ruhákat.

A tűz most már erőlködött, vastag derekú füstoszlop sötétítette, egyik-másik súlyos ruhadarab majdhogynem eloltotta, feketevörösén izzottak a félretaposott bakancsok, az izzadsággal és istállószággal átitatott kabátok, a házak közé beszivárgott az égett rongy és bőr szaga.

És jöttek a férfiak is. Priger András frakkban, lakkcipőben, Kráncz Sándor díszmagyarban, Jósmai János térdnadrágban. A szerencsésebbjének vadászruha jutott, vagy tábornoki nadrág, piros lampasszal. De akkor még senki sem tudta, ki szerencsés, ki nem, hacsak a tehénistálló padlásáról kiröppenő kutyák nem, ami a göré tetejéről bámulta a nem mindennapi máglyát, és hosszú íkkel jajgatott. A népek aztán jajgathatott, mert akkor már a gyerekekkel voltak elfoglalva, eszem a szívüket, jaj, de szépek, meséből lépett elő mindenik, tüllben, bársonyban, gyöngyös koszorúban.

Megrendülten álltak a házvégében, tarkán, boldogság és kétség közt billegve.

Isztike leszállt a hintóról, odament hozzájuk, egyik-másik emberhez közelhajolt, némelyikük ruháját könnyedén meg is érintette. A szeméből előfényszerkedett egy nagy könnycsepp. A meghatottság rájuk is átragadt, az asszonyok szípotgattak.

A grófnőt Hermina kisasszony fölsegítette a hintóra, aztán maga is melléje ült, a fogat eltűnt a sötétben. Megmozdult a lomha batár is, gumikerekeinek sisegése maga volt a csend. Távolodott.

A meghatottság elpárolgott, valaki nagyot rikkantott a sötétben, nevetések bugyborékolnak, a lányok pörögtek, hosszú szoknyaik, mint a kinyílt virág. Előkerült a citera, Mészáros Juliska rázendített, kora hajnalig ropták a rácpácesgiesek, lehet, hogy a Vódlai tanyáig is elhallatszott a nagy vigasság.

Kora reggel jókora zuhé kerekedett, a hamu alatt izzó ruhamáglyából gőzfelhőcskék szivárogtak az ég felé. Az emberek álmosan sereglettek elő a házakból, szokatlanul mozogtak a furcsa ruhákban, a lakkcipők megmerítkeztek a sárban. Hujber Gyula lenézett a lábára.

- Na, meg vagy körösztüve - mondta a cipőjének.

A tehenistállóban a fejögulyások laposakat pislantottak egymásra, és amikor Kránicz Sándor díszmagyarban megjelent a nyikorgó faajtóban, kitört az ellenállhatatlan röhögés. Kránicz Sándor először sértődötten kiegyenesedett:

- Azt hiszitek, a ti kacabajkáitok különbek!

De aztán maga is beállt a nevetők közé.

Gazdag Pisti végigsétált a placcon, és meg-megpördülve, hogy az ijedező tehenek jobban láthassák a flaszterkoptatáshoz szabott szűk nadrágját és a bő eszterházi kockás zakót, így kiabált:

- Ezt nézzék meg, tisztelt marhák, ilyet még nem láttak.

Folyt a műsor, a hahota.

Priger András a frakkjában ki sem jött a lakásából. Tekergette a nyakát, hátulról is meg akarta nézni magát.

- Asszony - mondta -, vágd le ezt a csücsköt. Még megbolondúnak tűlle a dísznaim.

Így aztán Priger András dísznai sohasem láthattak igazi frakkszárnnyakat.

Az asszonyok se jártak különül. Húzták a slafrokjaikat a sárban a tyúktól felé menet, a magas sarkú cipőben meg-megbicsaklott a lábuk. Előbb a derekukra kötötték a szoknya alját, de úgy sem volt az igazán jó, Balogné nem is kukoricázott, elővette az ollót. Nosza a többiek is. Vágtak, fejtettek, toldottak, foldottak, recscentek a foggal eltépett cérnaszálak, szakadtak a díszes zsabók és kézelők, foszlottak a csipkék, díszek, műtyürcék és flitterek. A kombinékból takaros alsószoknyák készültek, a hálóingekből blúzok, röpiék. Munkába fogták a férfiak ruháit is, bővítettek, szűkítettek, lefejtették a fölösleges frinc-francot, másnap reggel Kránicz Sándor kabátjában maga Isztike sem ismerte volna föl az egykori díszmagyart, hacsak közelebb nem hajol és észre nem veszi a sujtások és zsinórok sötétlő helyét.

A cipőket Bodonyi mester vette kezelésbe, ügyes tömzsi kis bunkókká alakította a magas sarkakat, tágított, bevarrt és fölmetzett. A cipők cipőformát öltöttek.

Egy hét múlva a rácpácegresi viselet majdnem olyan volt, mint a régi. Nem mondom, az idegenek kissé elbámultak rajta, de hát az idegennek amúgy is az a dolga, hogy bámuljon. Egyedül Katunci járt a mélyzöld estélyiben, mindössze csak annyi, hogy gombostűvel föltűzködté a ruhája alját, csataktól, sártól, portól óva. És megváltozott a járása is, kényesen járt.

- Csak annyit mondok neked - figyelmeztette jóindulatúan Szotyoriné -, jobban teszed, ha megreperálsz a ruhádat, mert baj lesz belőle.

De Katunci nem értett a szóból, inkább napközben ki sem dugta az orrát hazulról. Mindennap talpig megmosakodott, felöltötte a nagyesztélyit, és nézegette magát a kéttenyérsnyi törött tükrében. Holdfényes éjszakákon kióvakodott a szobájából, és a dísznólaak mögött álmatag léptekkel föl-alá sétált. A ruhája ugyanúgy ragyogott, mint első este. A hold elgyönyörködött benne.

- Látjátok ezt a kurvát? - mondta Balogné. - Már megint ott eszi a fene a disznóólak mögött.

- Mert mindig viszket neki, azért kelleti magát - mondta Bütösné.

Szép lassan megindultak az asszonyok a disznóólak felé. Takarásban. Voltak vagy tizenketten. Katunci éppen fordult, az arcát a hold felé tartotta. Ki tudja, mire gondolhatott. Megrohanták. Hersegett a bársony, átokszavak sziszereztek, Katunci nyüszögve jajgatott.

Másnap megint nagy eső esett. Zöld rongyokat mosott bele a földbe. Rácpácegresen helyreállt a rend.

A tolvaj

- Most meg a mozsártörő - mondta anyám; elvékonyodó hangjából éreztem, hogy türelme végén jár.

Akárki is az, hagyja abba ezt az idétlen tréfát!

- Te csinálod velem ezt, kisfiam? - Sírósan mondja, csak valljam be végre, megbocsát.

- Én? - Nagyon rosszulesik a gyanúsítás.

Mire kellene nekem mozsártörő? Meg köcsögfedő falap, parázscsiptető, derelyevágó, pároskés, fakanál, borsszóró meg efféle konyhai vicik-vacak.

- Akkor mondd meg, hogy kicsoda! Eddig azt hittem, napközben jön. De nem. A mozsártörő este még megvolt. Határozottan emlékszem rá. Akkor már ablakot, ajtót, mindent bezártam. És megvolt. Ott volt a helyén.

Márpedig akkor csak olyasvalaki jöhet számításba, aki házon belül van. Mert idegen, ha kulcsa volna se tudna bejönni a rigli meg az akasztó miatt. S akkor ki lenne más, mint én?! A húgom még kicsi, a bátyám komoly nagyfiú, apám meg nem szokott idétlen tréfákat csinálni.

- Mért nézel így?! Miért gondolod, hogy hazudok? - és a haragtól, szégyentől, a méltánytalanságtól viszketni kezd az orrom belseje, aj-jaj, mindjárt sírva fakadok, hopp, egy könnycsepp, anyám gyorsan odalép hozzám, az arcához húzza az arcomat.

Ebédkor összegyűlik a család. Krumpligombócos hagymalevest eszünk, és közben haditanácsot tartunk: „Ezek szerint mégis éjjel jár.” „De hol jön be?” „Én hallottam az éjjel egy csörrenést, mintha valaki belekotort volna az evőeszközök közé.” „Én meg lépteket hallottam. Halkan, mint a macska, osont valaki. Mezítláb.”

- Na majd végére járunk ennek a lopkodásnak - mondja apám határozottan.

Este besorjázik a házba hat legény. A Jósваиak, Bedzsó, Gazdag Pisti, meg Tájbel Lőrinc. A konyhába mennek. Egyik az asztal alá ül, a másik az ablakszögletbe, Bedzsó a fal meg a konyhaszekrény közé. Elrejtőznek.

- Csak kiáltsatok - mondja apám -, azonnal jövök a lámpával.

Bent a szobában azért elfújja a petróleumlámpát, nehogy a fény elriassza a tolvajt, de nem fekszik le, felöltözve ül a lámpa mellett, a gyufa a keze ügyében.

Én sem akarok elaludni. Nem moccan semmi. Dübörög a csend, hasogatja a dobhártyámat. A szemem lassan lecsukódik. Már barna ködökben szállok, amikor felharsan a kiáltás:

- Megvan!

Sietős zajok, sercen a gyufa, a lámpacilinderben kihúzza magát a láng, apám két lépéssel a konyhában van, mi meg mindnyájan utána.

- Itt van, fogom - mondja Jósvai Jancsi.

Már bent vannak a lámpa fénykörében, mindenki döbbenten néz.

Jósvai Jancsi egy ismeretlen, meztelen kisgyerek karját szorítja.

A gyerek rémülten bámul ránk, még a fütyülője is reszket a félelemtől.

Anyám közelebb megy hozzá, a háta mögé néz.

- Apa - mondja elszoruló hangon -, világíts ide!

Apám fölemeli a lámpát, a fény a gyerek hátára esik.

- De hiszen... de hiszen - suttogja anyám.

Látjuk mindnyájan, amit nem mer kimondani. A gyereknek szárnya van. Két borzos, fehér szárnyacska.

- János, engedje el.

Jósvai Jancsi elereszti a gyerek karját, anyám gyorsan kireteszeli a kijáratí ajtót, kiakasztja a kampót, megforgatja a zárjában a kulcsot és kítárja.

Bezuhan a házba a tücsökciripeléses éjszaka. Szikráznak odafönn a csillagok, a hold ridegsárga.

A gyerek gyors léptekkel kisiet a házból. Csak amikor már eltűnt, akkor merünk utánamenni.

- Hol van?

Hátrafesztett nyakkal nézzük az eget.

- Most - kiáltja a bátyám -, láttatok, átrepült a hold előtt. Igen, mintha valami fekete pötty elúszott volna ott.

Attól kezdve hosszú ideig rosszul aludtunk éjszakánként. Füleltünk. De nem csörrent semmi, nem koppant, nem csisszent, nem suhogott. Az angyal nem jött többé.

- Hátha még sok mindenre szüksége lett volna - szomorkodott anyám, és esténként telerakta a kiskonyha előtti malomkő asztalt konyhai tárgyakkal, terítőkkel, szalvétákkal. De sohasem hiányzott belőle semmi.

Most, felnőtt férfiként, felriadok néha éjszaka, és fülelek.

Hátha itt motoz a lakásban egy angyal! Hátha szüksége van valamire a dolgaim közül!

De nem moccan semmi, csak a csend hasogatja a dobhártyámat.

A kovács

- Kénszagot érzek - mondta Szűcs Lajos.

A segéd csodálkozva rákapta a tekintetét, azt akarta mondani: „Hát aztán, gépész úr, hiszen a méhelben vagyunk.” Márpedig a *méhel*ben - így nevezték Rácpácegresen a műhelyt - különböző gőzök és gázok keveregnek, rejtélyes szagokat böffen a fűjtatóval izzított szén, kesernyés párákat ereget a hűtődézsában kihunyó vöröslő vas, még az üllőről szertefröccsenő vascillagocskák is illatoznak, fém-, égett-pata-, füst- és kénszag lebeg itt mindig.

A segéd mégsem szólt, mert ahogy a mesterre nézett, látómezejében megjelent a műhelyajtó is, s az ajtófélfának támaszkodva ott állt egy úrféle, pantallóban és hosszú malaclopóban.

„Hogyhogy nem vettük észre, amikor bejött?” - ámult magában a legény, s hogy oly hosszú ideig bámult ugyanarra a pontra, odanézett a mester meg a kisas is. A kisas mindjárt észrevette, hogy ennek az embernek nagyon furcsa a lába. Önkéntelenül közelebb lépett a mesterhez, hogy védelme láthatatlan fénykörébe álljon.

- Jó napot, uram - mondta tisztességtudóan Szűcs Lajos -, észre sem vettük, hogy bejött.

Az úrféle köszönés helyett felröhintett.

- Maga az a híres kovács? - kérdezte kényeskedő bájjúnárhargon. Szűcs Lajos a maga részéről az ilyen hangot utálta a világon a legjobban.

- Eddig nem tudtam róla, hogy híres vagyok - mondta, és önérzetesen kihúzta magát. Ettől még vékonyabbnak látszott, feszes volt, mint a nyílpuska húrja.

- Úgy hírlík - mondta az idegen -, magát nem is porból meg hamuból gyúrta össze a Teremtő.

Elhallgatott. Talán kérdésre várt.

De arra aztán várhatott, mert nem szólt a mester se, a segéd se, a kisas se. Hallgatásukba bekapcsolódtak a tárgyak is. Fönn a mennyezeten a nagybögőszerű fűjtató, a tűzhely két vaspofája, a vízszintes lendkerekeű fűrőgép s a falon függő szerszámok, a menetvágók, laposfogók, kacsacsőrű fogók, vasfűrők, lukasztók, hidegvágók, kiskalapácsok, nagyok, s persze maga az üllő is - mind-mind súlyosan hallgatott.

Így hát kérdés nélkül folytatta az idegen.

- Magát vasból kalapálta, nem igaz?!

A kisas elképzelte, ahogy Isten a Vashegyből kiszakít egy jókora tömböt, vörösre izzítja és kikalapálja belőle Szűcs Lajost. Így már érthető, hogy cingár ember léte hogy fér meg benne ennyi erő. Vasból van.

A mester azonban, úgy látszik, nem vette dicséretnek az idegen szavait, mert még feszesebb lett.

- Mivel szolgálhatok az úrnak? - kérdezte kurtán.

- Na jó - böffent a bájjúnár -, patkolja meg a lovamat.

Szűcs Lajos kitárta a kétszárnyú faajtót, amely akkorára volt méretezve, hogy a vasalni való szekeret be lehessen tolni rajta a műhelybe. Lópatkoláshoz ugyan fölösleges volt kinyitni, de úgy látszik, a mester nagyobb légteret akart. Vagy a kénszagot érezte túl erősnek.

Már ajtónyitás közben szemrevételezte a lovat, és egy kicsit meghökkent tőle. Elsőre nem is tudta, hogy mi a lóban az ijesztő. Hogy ilyen nagy monstrum? Hogy szénfekete? Vagy a feketeségből kivillogó szeme fehérje? Vagy az, hogy sunyít? Ha a ló ellenségesen hátracsapja mind a két fülét, azt hívták Rácpácegresen sunyításnak. Ebből lehetett látni, hogy a ló rossz természetű. Ez rossz természetű volt, semmi kétség.

Ekkorra már gyűlni kezdett a nézőközönség is. A pusztaiak - honnan, honnan nem - megtudták, hogy valami készül a méhelben, és összesereglettek, tisztelettudó, nagy kört alkotva a sunyító fekete ló körül, szívükben nagy bizodalommal a mester iránt, aki jelenlétüktől rögtön nagyobb bátorságra kapott, nem érdekelte már, hogy mitől ijesztő a nagy, fekete ló, leemelt a szögről egy félkész patkót, fölizzította - nyekegett a böhöm fűjtató, a két vaspofa között sisegett a szél -, és az izzó patkóval elindult kifelé, hogy a ló patájához mérje, tágítani kell-e, vagy szűkíteni.

- Ezt akarja ráverni? - kérdezte fitymálóan az idegen.

- Ezt hát. Nem azt mondta, hogy patkoljam meg?

Erre az idegen, se szó, se beszéd, odalépett a mesterhez, pusztá kézzel kivette az izzó patkót a fogó pofái közül, és egyetlen mozdulattal úgy összegyűrte, mintha nem is vashál, hanem nyers téstáblából volna. A csúffá tett patkót odahajította Szűcs Lajos lába elé.

- Az én lovamnak rendes patkót csináljon!

Olyan csönd lett, amilyen Rácpácegres főnnállása óta még soha. Hallani lehetett a kisinin szívdobbanását. Azért dobbant akkorát a kisinin szíve, mert most értette meg, mitől furcsa ennek az embernek a lába. Meg a ló! Hát persze! Még egyszer odapillantott, hogy biztos legyen a dolgában. Biztos lehetett. A ló füle mögött két szarvacska meredt az égnek. Nem nagyobb egyik sem, mint egy hüvelykujj körmös vége, de szarv. És az idegen lába! Nem láb az, pata!

Odasündörgött sóbálványként álló mesteréhez, s a nadrágja szájánál fogva húzni kezdte befelé.

- Ne ráncigálj, az apád nemjóját - morrant mérgesen a mester, de azért engedelmesen megindult a műhelybe.

- Gépész úr - súgta odabent a gyerek -, ez az ördög!

- Azt hiszed, nekem nincs szemem? - súgta vissza Szűcs Lajos, és elkiáltotta magát: - Nyomd azt a fűjtatót!

Ezzel nekilátott. Egy egész nyaláb sínvasat tartott egyszerre a tűzbe, annyit, amennyiből öt szekér vasalása kitelne. Izzította, egybekalapálta, nyújtotta, hajlította, bumm-bumm a segéd nagykalapácsa, a mesteré meg egy az izzó vasa, kettő csilingelő az üllőre. Muzsikáltak a kovácsok. A rácpácegriesiek odakint biztosan tudták, most már nagy baj nem lehet.

Elkészült a patkó, olyan súlyos, hogy nyögött alatta az üllőtartó tuskó. Szűcs Lajos a legnagyobb fogóval fogta. Feszült minden izma, amikor fölemelte. Odatartotta az ördög elé.

- Na, ezt tekergesse össze!

Az ördög ezzel a patkóval már nem mert kikezdeni, intett, hogy jó lesz. A mester fölverte a lóra. Aztán dolgozott tovább, sercegeve röpködtek a szikrák, csengett az üllő, elkészítette a második patkót, a harmadikat, már a negyediken dolgozott.

- Még vasat! - mondta.

- Nincs több, mester úr - súgta neki a kisasas.

- Mi az, hogy nincs több, hozd a szerszámokat - rendelkezett Szűcs Lajos.

A gyerek hordta a lángra a mester saját készítésű szerszámait, a gyáriakat, a drága menetvágó készletet, a fűrőgépet lendkerekestül.

De ez sem volt elég.

- Még vasat! - kiáltotta Szűcs Lajos, jó hangosan, hogy a kintiek is meghallják. - Emberek, vasat!

A rácpácesgesiek szétszéledtek, de nem telt bele egy perc, már jöttek is újra, a csirastállóból vasvillákat, marhaláncokat, a lóistállóból lóvakarókat, zablavasakat, kápakarikákat hoztak, az asszonyok hordták hazulról a faszenes vasalókat, parázscsüptetőket. Ili néni hozta a híres háromlábú vaslábosát, a gyerekek a játékaikat, röpikéket, gurigákat.

Nyelte a patkó a vasat, de csak készen lett.

- Nna! - mondta a mester, és inge ujjával megtörölte verejtékező homlokát. A segéd csurom egy víz volt, átitazt a kisasas inge is.

Sistergett a patára illesztett patkó, s az égett pataszagba, ahogy az ördög lovához illik, egy kis kénköszag vegyült, a mester beverte a patkószögeket, egy kicsit egyengetett még a reszelővel, aztán főlegyenesedett, a ló vasalt patája lehuppant a földre. Így szólt: dönn.

- Na, meg van patkolva a lova - mondta Szűcs Lajos. Az ördög, ahelyett hogy megköszönte volna, fölvihogott, a lovára pattant, az övéről leoldott egy bőrzacskót és Szűcs Lajos lába elé dobta. Nagyon csörgött benne valami.

- Itt a fizetség - mondta, és megsarkantyúzta a lovat. A ló könnyedén el akart ugrani, de Szűcs Lajos patkóinak súlya nem engedte, meglepetésében majdnem térdre esett.

- Gyia! - üvöltötte az ördög.

Az óriási dög nekiveselkedett, ropogtak az ízületei, dagadtak az izmai, két első lábát nagy nehezen elemelte a földtől, de vissza is zuhantotta azonnal, a föld nagy recsegve-ropogva beszakadt, az ördög kétségbeesve üvöltözött, de mindhiába, zuhant a ló a patkó szakította gödörbe, s zuhant vele kecskelábú gazdája is. Vészjósló hangon morgott és remegett a föld, s mielőtt összezárult volna a rusnya ördög és rusnya lova fölött, Szűcs Lajos gyorsan fölkapta a lába elől az ígéretes bőrzacskót, és utánuk hajította.

Aznap nagy bált rendeztek Rácpácesgesen, s bár a zenét csak hártypapírral felszerelt fésűk szolgáltatták, mivel Mészáros Juliska citerahúrjai is odalettek az ördög patkójába, azért égit a jókedv. S kedves utazó, ha egyszer Rácpácesgresre tévedsz, ne mulaszd el az egykori méhel előtt a füledet a földre szorítani. Halk duhogást és dögögést fogsz hallani. Máig ott küszködik a Sátán Szűcs Lajos patkáival.

A nagyságos

Ahogy Rácpácesgesen mondták: nyárára. Nyárára le szokott jönni nyaralni Széni nagyságos. Elment érte a nagydorogi állomásra a hintó, s akkor már könnyű izgalom lebegett a pusztá fölött. Mert nem akármilyen öregasszony volt Széni nagyságos. Az még hagyján, hogy úgy tudott káromkodni, mint egy kocsis. Bodonyi kosárfonó, aki ebben a műfajban vezette a rácpácesgesi rangsort, szégyenében több napra elbujdosott, amikor először hallotta Széni nagyságost káromkodni. Bodonyi kosárfonó ugyanis elpirult, mint egy szűzlány Széni nagyságos egy szófordulata hallatán. Nagy szégyen.

Egy ideig szóbeszéd tárgyát képezte, hogy Széni nagyságos nem is igazi úriasszony, csupán egy állomási málházó leánygyermek, akiből valami bártáncosnő vagy ilyesféle lett, de feleségül vette egy dúsgazdag, amitől aztán egyszerre megnagyságosodott, de a lelke mélye persze... tetszik látni, hogy káromkodik. De aztán ez az elmélet nagyot bukott, amikor valami véletlen folytán egy csapat arisztokrata tévedt Rácpácesgesre. Állítólag még egy igazi herceg is volt köztük. Csak látták volna, hogy lekonyult a fennhordott orruk, amikor szembetalálták magukat Széni nagyságossal. Akkor már ugyan erősen hajlott állapotába fordult, de az ezüsfogantyús sétabotjával, különlegesen fésült haja szürkésfehérével, és persze a hanghordozásával pillanatokon belül olyan tekintélyre tett szert, hogy aki nem vak, láthatta, bárkinek bármi is a rangja, ő ott a legelőkelőbb. Nagy rácpácesresi győzelem volt. Legalábbis mi annak éreztük. Azt gondoltuk, akármennyire különbözik is, azért Széni nagyságos mégiscsak közülünk való. Pedig az igazi nevét is akkor hallottuk először: Polixénia. Így aztán soha többé nem vitatta senki, hogy Széni nagyságos igazi nagyságos.

Az előbb említettem, hogy erősen hajlott állapotába fordult, de ebből ne a korára tessenek következtetni, mert arra is igaz ugyan, de jelen esetben nem arról van szó. Hanem a betegségéről. Előfordul más öregasszonnyal is, hogy kétrét hajlítja a kor, úgy botoznak végig az utcán, mintha valami lánykorukban elvesztett tárgyat keresnének a porban. Ők azonban valamiképpen magától értetődően hajlottak, mintha számukra ez volna a legtermészetesebb. De Széni nagyságos szálfagegyenesen érkezett a nyaralásra. Csakhogy aztán éjszakánként roppanásokat hallottunk, mintha egy hatalmas faprésen szorított volna egy óriás, és a fájdalom visszafogott sóhajait is hallani véltük; ahogy valaki iszonyatos fájdalmában magába fojtja a kitörni készülő ordítást.

Másnap Széni nagyságos egy kicsit halványabb volt, a szeme alatt sötét karikák, s aki jobban odafigyelt, láthatta: nem tudott kiegyenesedni. Pár nap múlva már határozottan hajlottnak látszott, és újabb égbezengő roppanások és visszafojtott jajok után olyan lett, mint egy u-szög, alacsonyabban volt a feje, mint botja ezüst kampója. Akkor aztán nagy elhatározással - látszott a viselkedésén, hogy minden esetben nagy elhatározás szükségeltetett hozzá - elküldött Szotyori Istvánért.

- Hozza őket, István - mondta, és kibotozott a kút melletti térre.

Szotyori már tudta a feladatát, s a báméskodni elősereglett pusztaiak figyelme fénykörében kihajtotta a négy ígásökröt. Nyakukba rakta a jármot, csattant a fán a járomszög kerek gombja. A tézslát - így nevezik a járomra szerelt farudat, amelynek láncos végére kellett akasztani a vonni való terhet - csak úgy a földön vonszolták maguk után az ökrök, a láncszemek meg-megcsörrentek.

Szotyori a kút mellett néhány hajsszal, csálival, ostopattintással egymásnak háttal fordította a két pár ökröt, és a tőle telhető legfinomabb modorban intett Széni nagyságosnak.

- Tessék parancsúni! - és mutatta a helyet az ökrök között.

Széni nagyságos odatípett, egy hosszú pillanatig mozdulatlanul állt. Balogné szerint ilyenkor imádkozott. Na éppen, talán inkább az ördöggel komáz, gondolta Bodonyi kosárfonó. Széni nagyságos meg odanyújtotta a botját Szotyorinak.

- Fogja meg, István.

Leült, majd meggörbült hátára fordult, olyanformán feküdt ott, mint egy a csücskeivel ég felé meredő kifli.

Szotyori kötelet szedett elő, ráhurkolta az egyiket Széni nagyságos lábára, a másikat a nyakára. Ez utóbbit olyasformán, hogy ne legyen rajta csúszó hurok, ne tudjon megszorulni. Aztán a kötelek másik végét rácsomózta a tézslaláncokra. Egy kicsit még bajmólódott az ökrökkel, előbbre léptette őket, épp annyira, hogy a kötelek feszüljenek.

- Most jó? - kérdezte Széni nagyságost, és az öregasszony azt válaszolta:

- Kezden csak hozzá, István.

Szotyorin látszott, hogy izgul. Krárogott, szorongatta az ostort.

- Most figyelj! - mondta csendesen, de jól hallhatóan, s az ökrökön valóban látszott, hogy figyelnek. Aztán elbődült:

- Na, te!

A hangra a négy ökör előredőlt, huszonnégy mázsa feszítette a kötelet, pengve recsegett Széni nagyságos hátgerince, ripp-ropp, jaj, kéjesen sziszegett és kiáltozott, lúdbőrös lett tőle a férfiember háta. S amikor már éppen lépni akartak volna az ökrök, Szotyori elkiáltotta magát:

- Hóha!

A négy nagy test elernyed, az ökrök visszahuppantották lépésre emelt lábukat. Szotyori kibogozta a köteleket, és segített Széni nagyságosnak fölállni. Sudár volt, egyenes. Szotyori átnyújtotta neki az ezüstfejű botot, és Széni nagyságos fiatalos léptekkel végigsétált a pusztán.

Itt akár abba is hagyhatnám, hiszen amúgy is töredékről van szó. De azért elmondom a végét. Az utolsó nyáron Széni nagyságos súlyosabban meggörbült, mint bármikor. A fájdalom hangjait sem tudta már annyira visszatartani, mint korábban. Az ökrök teljes erővel neki-velelkedtek, de se roppanás, se kéjes sóhaj. Szotyori ordítva biztatta az ökröket, mindhiába. Aztán egy nagy csattanás hallatszott, de a várttal ellentétben Széni nagyságos nemhogy egyenesedett volna, hanem még jobban összezsugorodott. Szotyori szerint akkorka lett, mint egy gyerekököl, s aztán még akkora se. A kötelek végén nem volt semmi, az ökrök térdre estek, egyikük fájdalmasan elbődült.

Az asszony

Azon a télen nem akart megjönni a hó, néhány héttel karácsony előtt még feketében, fagyott göröngyöket didergetett a táj. Ebből a sötétségből jött elő az asszony, csecsemő fiát a melléhez szorította. Nem tudni, merről jött, azt sem, mennyi ideje állhatott kinn az ajtó előtt, mert nem kopogott.

- Az istenért, jöjjön be, hiszen megfagy - mondta neki anyám.

Az asszony nem mozdult, szemét szüleimre emelte, és csendesen így szólt:

- Engem üldöznek.

- Egy nőt? Csecsemővel? Miért? - kérdezte apám.

Anyám szelíden megfogta a karját.

- Jöjjön már be.

- Nem követtem el semmi rosszat - mondta az asszony, de még mindig nem indult befelé. - Azt mondták, aki segít rajtam, azt is nagyon megbüntetik.

- Jöjjön csak be.

Nagyon szép asszony volt. Levetette furcsa aranszegélyű, világos köpenyét, kibontotta a pólyából kisfiát, tisztába tette, megszojtatta. A kisgyerek ránc nevetett, fogatlan, bölcs nevetéssel.

- Csak karácsonyig. Karácsonykor már lesz hova mennünk - mondta az asszony.

Anyám ránc nézett.

- Gyerekek, senkinek se mondjátok meg, hogy a néni nálunk van! Megértettétek?

- Nem azért, mintha bárkitől tartani kellene - mondta apám -, itt Rácpácegresen nincs senki, aki elárulna bennünket. De biztos, ami biztos.

Tudom, akkor mindannyian Bederik Durira gondoltunk. Aki ugyan nem lakott Rácpácegresen, de itt ólalkodott mindig a környéken. Valami csősz, mezőőr vagy erdőkerülőféle volt. Lelövöldözte a határba tévedt kutyáinkat, megrikatta a gyerekeket, ijesztgette az ebédvivő asszonyokat.

Igen, ötöle félni kellett.

Pedig mióta az asszony a gyerekekkel megérkezett, egyre gyakrabban keringélt körülöttünk, s azután, hogy a hirdetményt felolvasták, egészen elszemtelenedett.

A katonák terepszínű dzsippel érkeztek, addig nyomták a dudát, amíg mindenki előszállingózott a házakból. Egy katona fölállt, ordítva olvasott. Egy nőt keresnek, csecsemővel. Bárki látja, köteles jelenteni. A parancs megszegőjét a helyszínen agyonlövik, házat porig rombolják.

Fagyott szívvel álltunk, kutatnak-e? De nem, odébbálltak. Csak Bederik Duri nem állt odébb, sőt megindult a házunk felé.

- Ha akarja, most rögtön elmegyek - mondta az asszony apámnak. - A kerten át, nem veszi észre senki.

- Nem megy sehova! Öt nap múlva karácsony, addig ki kell bírunk. Bújjanak el!

Bederik Duri estig ott ült. Fülelt, gyereksírássra lesett.

Azt aztán leshette! Mert alighogy kényelmesen elterpeszkedett a konyhában, odakint, a gazdasági épületek takarásában megjelent Jósvai Jancsi. Addig integetett anyámnak, amíg észre nem vette.

- Mit akar, János?

- Az asszony meg a gyerek miatt...

- Milyen asszony? - rebbent meg anyám.

- Ne tessék félni, tud róla az egész puszta... Amíg ez itt ül, jobb helyük lenne nálunk. A kerten át észrevétlenül átjöhetnek.

Így került az asszony a gyermekkel Jósvaiékhoz, majd amikor Bederik Duri körülöttük kezdett szaglászni, átmentették őket az alsó ház családjaihoz, aztán a felső házba került, majd vissza a középsőbe, nem volt Rácpácegresen egyetlen család sem, amely nem bújtatta volna, ha csak fél órára is.

Eljött a karácsony, a lányok ezüstpapírral borított diót, cernára fűzött pattogatott kukoricát aggattak a fenyőágakra. Az asszony a kicsivel akkor már újra nálunk volt.

- Sötétedés után a pálfai Öreghegy alatt várnak rám.

Apám befogta a lovakat, és a biztonság kedvéért nagy kerülővel, a Sió fölötti erdők között vitte az asszonyt meg a fiát a megbeszélt helyre. Még kicsit mosolygott is magán, túlzás ez az óvatosság, ki kóricálna szenteste ezen az elhagyott vidéken. De bizony kóricált. Elölépett a fák közül Bederik Duri.

- Állj! Kit visz maga?

Apám nem válaszolt, a lovak közé csapott, meglódult a kocsi, de ahhoz nem elég gyorsan, hogy Bederik Duri ne tudja elkapni az asszony aranszegélyű köpenyét. A kezében maradt, diadalmasan lobogtatta.

Vágtázva értek az Öreghegy alá, valóban, egy kocsi várt ott. Az asszony sebtében búcsúzott, átszállt, a könnyű parasztszekér elzörgött vele a sűrű éjszakába.

Apám megfordította a lovakat, hazaindult. Most az országúton, egyenesen. Amikor a Paphegy tövébe ért, az út menti bokrok mögül ijesztő nevetés harsant. Apám tudta, hogy ki az, és szívszorongva nézte, ahogy a fagyos sötétségben ballangkórokat hömbölget a szél.

Másnap hajnalban fölbolydult Rácpácegres. Jönnek. Ki hozta a hírt, nem tudom, de már az is elterjedt, hogy egy lánc talpas monstrum is közeleg, azzal rombolják le a házakat. Bederik Duri nem sokat késlekedett. Ő vezeti őket, a tank előtt jön, kezében a bűnjel, az aranszegélyű, kék köpeny.

Egy darabig hihettük, hogy csak ijesztés, de ahogy a hajnal kibontotta a tájat a homályból, kibontotta a lőrinci úton vonuló sereget is, igen, jönnek, fegyverrel, lánc talpas monstrummal, végünk van, véged van, Rácpácegres. Menekültünk volna, az asszonyok batyukat kötöttek, de akkor már valaki jött vissza a magtár felől, nincs kiút, igen, akinek jó szeme volt, láthatta: mint a szögesdrót tüskéi az őrszemek szuronyai, körös-körül, a ráadási úttól a Paphegyen át a Vitéz-tanyáig mindenütt katonák, körülzártak bennünket.

Ki lehet ez az asszony meg ez a gyerek, hogy ilyen ádázul gyűlölik?

A batyuk a lábak mellé estek, hátráltunk, összetorlódtunk, mint egy delelő nyáj, szorongtunk a Nagyszederfa alatt. A monstrum már a Kissarok felé dübörgött, hallottuk a kérlelhetetlen hangot, már idevillant Bederik Duri kezéből a kék, amikor Keserű Pisti felkiáltott:

- Oda nézz!

A házak körvonalai megbomlottak, mintha köd ereszkedett volna rájuk, de nem lehetett köd, hiszen minden mást élesen lehetett látni, idelátszott az Erzsébet-domb fenyőfája, a lőrinci torony. A házak mégis elmosódtak, tűnékenyen lebegtek, mint forró nyarakon az utak fölött a délibáb, újabb kiáltás, a kezem, a kezem, idenézz, a kezem. Tényleg, mintha elpárállana a testünk, áttetsző lesz a kezünk, megfakul a ruhánk, egy pillanatra látom a mellettem levők testén át a dombokat, aztán már csak a dombok, a fák. A házak és az emberek, mint a pára, nincsenek, üres pusztaság Rácpácegres helye... de mégis itt vagyunk, hiszen érzem, hogy fogom anyám kezét, a hátam mögött szuszog a húgom.

A had hökkenten áll az üresség közepén, Bederik Duri eszelősen kapkodja a fejét, itt volt, itt van, itt kell neki lennie, a páncélosról leszáll egy tisztfele, Bederik Duri kapkodva mutogat, lobog a kezében az aranysegélyű, kék köpeny. A tiszt botot emel, Bederik Duri vállára sújt vele, aztán az arcába. Itt meg, miköztünk, valaki hangosan fölnevet, csönd, sziszege apám, de nem lehet visszatartani a kárörvendő hangokat, sziszege, fortyog, sistereg, úgy kell neked, áruló gazember. Most már a többiek is ütik, Bederik Duri szűkölve rohangál a körben, szinte sajnálja már az ember.

A katonák sorokba rendeződnek, a páncélos megfordul, mennek dolguk végezetlen, Bederik Duri, mint egy rongycsomó, a földön. Amikor a katonák már látótávon túl vannak, föláll, az arcán gyűlölet, rázza az öklét az égre, a katonákra, ránk, belölünk meg, láthatatlanokból, föltör, fölszárnyal a felszabadult nevetés, Bederik Duri rémulten rohan át a földeken, egyre messzebb, egyre távolabb, olyan lesz, mint egy szélüzte ballangkóró.

Halvány vibrálás, helyükre sűrűsödnek a házak, fölködlik a kezünk, az arcunk, juhé, itt vagyunk, világítanak a boldog emberek. S mintha csak erre várt volna, nagy pelyhekben, mint a kegyelem, hullani kezd a hó.

A cirkusz

Azt ígérte a cirkuszos, hogy trapézos mutatvány lesz, az ő embere trapézon dolgozik.

- Mi az a trapéz?

- Hinta.

Aki már volt igazi cirkuszban, annak derengett valami. Két hosszú kötélén egy bot. Azon kunsztoszik egy ember. Na jó, de mire köti? Az istállógerendára? Vagy a Nagyszederfára?

Könnyen lehet, hogy az ember nem is hallotta a kérdést. Máskor is jártak Rácpácesgresre cirkuszosok, de azok valamelyik üres szobában tartották az előadást. Először is beszédtek a belépődíjakat. Akinek nem volt pénze, fizethetett tojással, szalonnával. Aztán a cirkuszos lángcsóvákat fújt a mennyezetre, láncot szakított szét a mellizmaival, nyulakat szedett elő a kalapjából, különböző tárgyakat varázsolt a nagyérdemű zsebébe, trükközött, mókázott. De trapéz?! Olyan aztán nem volt.

Ez az ember meg ott állt a puszta közepén, se az üres szobát nem kérdezte, se belépődíjat nem szedett, mondani se mondott többet ennél a pár szónál. Csak állt ott, mint a faszent. Az is lehet, hogy bolond. Mert bolond is megfordult egypár Rácpácesgresen. Tüzes volt a tekintetük. Tudtuk, hogy nem szabad velük kötözködni. Elmennek maguktól.

Ömellőle is már-már elsomfordáltunk - csak álldogáljon ott kedvére az istenadta -, amikor valaki fölkiáltott:

- Odanézz!

Fönt, magasan, a bodroska bárányszerűek között megláttunk egy fura, fekete pontot. Ereszkedett. Nagyon lassan, mintha órá nem vonatkozna a gravitáció. Közelebből már láthattuk, valaki egy lengőhintán ül, mind a két kezével fogja a köteleket, a bal lábát maga alá hajlítja, a másikat kecsesen előrenyújtja. Közeledett, de mondom, nem ám suhanva, nem ám zuhanva, mint akármely közönséges hinta, hanem lassan, méltóságteljesen, az jutott eszembe, talán azért jön ilyen lassan, mert a trapéz kötele nagyon hosszú. Olyan messze rögzítették, hogy azt a távolságot ép ésszel már el sem lehet képzelni. Hogy jöhet másképp ilyen lassan?

A trapézon ülő lába majdnemcsak érintette a Kissaroknál a juhar lombját, és lassan ereszkedett. Hej, lehet, hogy belecsapódik a földbe? Rosszul számították ki az ívet? De nem. A trapéz kellő magasságban maradt a föld felett. Egy világító szőke hajú fiú ült a hintán. Közvetlenül a föld fölött suhant. De csak annyira, hogy kinyújtott lábát be sem kellett hajlítani.

Méltóságteljesen elszállt a csikókarám fölött, a lórédomb fölött, a vadzöld papsajtbokrok és paréjok fölött, egy pillanatig ott lebegett közvetlenül előttünk, akár meg is érinthetjük, csak a kezünket kellett volna kinyújtani, talán ha valaki megragadja a hinta kötelét, meg is tudta volna állítani. Vagy vele együtt elrepült volna? Ki tudja? A szőke fiú a szemünkbe nézett. Nem álltuk a tekintetét, mert volt benne valami szívszorító. Álltunk földbe gyökerezve. A hinta alig észrevehetően emelkedni kezdett. Majdnem megérintette a Nagyszederfa csúcsát, s a Paphegy fölé emelkedett. Távolodott. Belemerült a bárányszerű felhőkbe, ahonnan előtűnt, apró kis pont lett, aztán hiába meregettük a szemünket, nem láttunk semmit.

A cirkuszos idegesen toporgott.

- Miért nem kérdeztek tőle semmit?

Tényleg, miért nem? Hát lehetett volna kérdezni tőle?

- Majd, ha jön visszafelé - mondtam.

Az ember csendesen rázta a fejét, és elindult a Paphegy felé.

Priger András dühösen utánakiabált:

- Maga azt mondta, hogy cirkusz lesz!

- Egy szóval se! Mikor mondtam én azt, hogy cirkusz?! - rázta a fejét az ember, de meg sem állt közben.

A kujtorgó

Nagypéntek körül érzik úgy a búzavetések, hogy elérkezett az utolsó pillanat; most még egy kis erőfeszítéssel elszakadhatnak a földtől, elrepülhetnek az egekbe. Örült táncot roznak a sivító böjti szélben, megszállottan tekereg karcsú, zöld testük, a magasság felé kapkodnak, mindenáron fel akarnak emelkedni. Hallani a gyökerek roszogását.

Tudom, mindez a kujtorgó miatt jutott eszembe. A kujtorgó miatt, aki azon az elátkozott napon a papföldi búzavetésen keresztül jött Rácpácegres felé, rossz kabátjába belekapdosott a szél, elszállni készen lobogott maga is, mint bokája körül a jajveszékelő búza.

Rácpácegresen az volt a szokás, hogy nem kérdezték a vándort, kiféle, miféle, egy éjszakára megalhatott az istállóban, ennivaló is került - s másnap mehetett Isten hírével.

Ez az ember a csiraistálló egyik üres állásában kapott fekhelyet, közvetlenül a fal mellett, az almához behordott szalmakupacban. Nagyon fáradt lehetett, mert azonnal levackolódott, úgy rendezte magának a helyet, hogy az istállóból egyáltalán ne lehessen látni, hogy fekszik ott valaki a szalmában. Az emberek meg is feledkeztek róla - el voltak foglalva a fejéssel, etetéssel. Almozás közben, egy villa szalmaért menet vette észre Kránicz Lajos.

- Erről meg megfeledkeztünk. Valami ennivalót kellene neki keríteni.

Szotyori István is közelebb lépett.

- De hiszen alszik ez, mint a bunda.

Úgy döntöttek, nem ébresztik föl. Hadd aludjon. Ha nem eszik, az sem baj, hiszen böjt van. Nagypéntek.

A munka befejeztével az istálló félhomályos langyosában - két viharlámpa pislákoló, sárga fényében - még kört formálva kaszinóztak egy kicsit az emberek, valamelyikük körbekinálta szűzdohánnyal telt dózniját, a súlyos kezek röppenő, finom mozdulatokkal csavarták a cigarettát. Némelyikük oda-odapillantott a kujtorgóra, jó lett volna vele szót váltani, hátha tud valami jó hírt a kinti világból. De a kujtorgó aludt rendületlenül, hallották mély lélegzetvételeit, így hát a ma esti terefere halkabban folyt - nehogy fölébresszék.

Szotyori István volt a napos. Amikor a többiek elmentek, még végigsétált a „placcon”, megnézte, rendben van-e minden, bepillantott a kandiba is, beleszimatolt a friss szecskaszagba, magába szívott egy lélegzetnyi szénaillatot. Minden úgy van, ahogy kell. Lefekhet.

Itt a csiraistállóban a napos éjszakai fekhelyét a fagerendás mennyezetre függesztették, talán azért, hogy föntről beláthassa az egész istállót, vagy hogy télen ne fázzon, hisz tudvalévő, a meleg fölfele száll, a mennyezet alatt van a legmelegebb.

Az ágyra a falba rögzített, ácskapocsszerű vaslétrán lehetett följutni. Szotyori István fölmászott, kibújt a kiskabátjából, fölakasztotta az ágy mellé e célra falba vert szögre, s nadrágostul, ingestül feküdt le, s azon nyomban el is aludt a szűrős lópokróc alatt.

Nagy döndülésre ébredt.

Hirtelen fölült, egy pillanatig nem tudta, hol van. Az istállóban sötét volt, a két éjszakai viharlámpa nem égett. „Aha, elszabadult egy tehén, a fenébe!” Hogy a lámpák kialudtak, nem jutott el a tudatáig. Lerúgta magáról a pokrócot, kezével a vaslétra legfelső foka után kutatott. Ekkor egy tompa zuhanást hallott, majd egy elfojtott emberi hangot, mintha valaki betapasztott szájjal azt mondta volna: „jaj”. Egy tehén ijedten elbődült, s nagyot rántva a marhaláncon,

felpattant fektéből. Futó lábak dobogása hallatszott, kivágódott a kujtorgó fekhelye melletti ajtó, odakinn felberregett egy autó motorja, Szotyori István az ablakon át látta, ahogy a fényszóró csóvjája átkúszik a lóistálló homlokfalán, fölillantja a kút faszerkezetét, az itatóvályút, aztán belemélyed az éjszaka sötétjébe, és egyre gyorsulva távolodik.

Csend lett. Rossz csend. Szotyori István hallotta, hogy az állatok abbahagyták a kérődzést, feszülten figyelnek. Most vette észre, hogy nem égnek a lámpák, félelem fogta el. Hosszasan keresgélve lábával a létrafokokat, lemászott. Gyufát gyújtott, a kis kallantyúval fölemelte a viharlámpa búráját, lángra lobbantotta a petróleummal átitatott belet. Ott állt a pár lépésnyi fénytócsában. A lámpát kinyújtott kézzel maga elé emelte, és megindult az alomszalma felé, ahova este a kujtorgó lefeküdt.

Ott feküdt most is. Hason. De nagyon furcsa pózban. Így nem alszik az ember.

- Hé, hall engem?! Ember, hall engem?! - kiáltotta elszorult torokkal Szotyori István.

A kujtorgó nem válaszolt. Feküdt mozdulatlanul.

Szotyori István lehajolt, megrázta a kujtorgó vállát. A test tehetetlenül mozdult a keze alatt. Hirtelen rántással megfordította. Fehér, dermedt arc meredt rá. És minden csupa vér volt, az ember melléből vastag sugárban dőlt a vér. Szotyori István hátraugrott, maga elé tartotta a kezét. Merő vér volt a keze.

Nem volt káromkodós, de most mégis az csúszott ki a száján:

- Az Istenit.

És mintha ez jeladás lett volna, egyszeriben megvadultak a tehenek, fölugráltak, tépték, rágatták a marhaláncokat, s rémülten bőgtek, sosem hallott nyöszörgő, síró hangokat hallattak.

- Hej, te! - próbálta nyugtatni őket Szotyori István, de a csitító szónak nem volt foganatja.

Kiszaladt az istállóból, hogy segítséget hív, de akkor már többen is előjöttek a hangzavarra, futva jött Priger András, Kráncz Lajos, s jött Hujber Gyula is, futás közben bújt az ingébe.

- Mi történt?

Futottak.

- De hiszen él még. Vérzik - mondta Hujber Gyula.

Priger András előrehajolt, a kujtorgó arcát nézte.

- Meghalt. Mérget vehetsz rá, hogy halott - mondta. De a vérzés csak nem akart elállni, a halott alatt a laposra hevert szalma már nem győzte fölinni a vért, a kanyargó erecske, mint egy alattomos kígyó, kisurrant a szalma alól, elindult az istálló közepe felé. Az állatok megéreztek a vérszagot, még jobban nekibőszültek, félő volt, hogy elszagatják láncukat és letiporják egymást.

- Vigyük ki! Gyerünk!

Ketten megfogták, s vastag vércsíkot húzva maguk után kivitték a testet a szabadba.

Már pirkadt, vörösödött az ég kelet felől. Vértett ő is.

- Ne a lóistálló felé vigyétek, a lovak is megbolondulnak.

- Hát hova? - alig várták már, hogy letegyék.

- A házvégibe tegyétek.

- Ez lehetetlen - motyogta Priger András -, honnan van ebben ennyi vér?

Ekkorra már kisereglett a puszta apraja-nagyja.

- Gyerekeknek itt semmi keresnivalója, menjetez haza! - kiabált Hujber Gyula.

A gyerekek hátráltak néhány lépést, de eszük ágában sem volt hazamenni.

A halottat két öregasszony vizsgálta, mert „hiszen hogyha vérzik, akkor él”. De nem párasodott el a szája elé tartott tükör, s az orra alá ejtett tollpihe meg se rebbent.

- Menjenek ki a vériből, nem látják, hogy a vérben gázolnak? - mondta Priger András.

A vér buzogva folyt a kujtorgóból, előbb egy nagy tócsa gyűlt körülötte, fenyegetően növekedett, mintha a hátára akarná venni a halottat, de aztán meggondolta magát, túlcsoordult a házvég keményre taposott földjén, és mint egy fürge kis patak, elindult a csikókarám melletti kocsit kerekének vájta mélyedésében.

- Állítsátok el! Állítsátok el a vért! - kiabáltak az asszonyok.

A férfiak megbűvölten nézték a buzgó vért. Ez lehetetlen. Ilyen nincs!

Hujber Gyulában felötlött az egyetlen lehető magyarázat. Hát persze! Dűhtől töredezett arccal meredt Szotyori Istvánra.

- Te ölted meg!

- Te bolond! Te marha! Hát miért öltem volna meg?! - kivörösödött a hirtelen jött haragtól. Ordított. - Nem érted, hogy autóval jöttek!

- A kútba, a kútba folyik a vér! Vigyétek el innen! Vigyétek a lórédombra!

Négy férfi fogta meg, futottak vele a lórédomb felé.

Kinek lehetett ez annyira útjában, hogy benzint pazarolt rá - gondolta futás közben Priger András. Nézte a madzaggal felkötött rongyos nadrágot, az agyonfoltozott fölhasadt inget, s közben izmos lett a keze a vértől.

Mert ahelyett, hogy csitulna volna a vérzés, most még jobban nekikezdett, vérszökőkút tört fel a halott melléből, bepermetezte a lórédomb melletti árokban burjánzó bokrok leveleit, a papsajt mintha rubinokkal ékesítették volna föl magukat, bíborban ragyogott a csikókarám földje, Rácpáceszres földjének színe versenyre kelt a hajnali ég vöröselével. Vérben úszott minden, a véráram elindult a szántóföldeken át Sárszentlőrinc felé, végighömpölygött az országúton, fittyet hányva a természet törvényeinek fölfelé folyt a domboknak, ellepte a grófi szőlőt, ment Pálfának, Felsőráceszresnek, széles, vastag sugárban ömlött a Sióba, vöröslött a Sió vize.

- Emberek! El kell temetni - mondta Hujber Gyula.

A két hatalmas uradalmi góré között ásták meg a sírt. Nagyon gyorsan betemették, mert a gödörben is ömlött a vére. Lihegve támaszkodtak a lapátnyeleknek, véres sár borította őket tetőtől talpig. Véres volt az arcuk is. Levették a sapkáikat. Látták, hogy a frissen ásott halom átnedvesedik.

- Nyugodj meg most már. Nyugodj békében - mondta Priger András.

- És miránk ne haragudj - tette hozzá Hujber Gyula.

Akkor már láthatták, hogy Sárszentlőrinc felől lovas katonák igyekeznek Rácpáceszres felé. Lóhalálában jöttek, habot vert mindegyik alatt a ló, amikor megálltak velük szemben. A gyerekarú tiszt dühösen végigvágott vérsárral fröcskölt csizmáján a lovaglóstörével.

- Mivel árasztották el maguk a világot?! Mi ez?

- Vér - mondta Hujber Gyula.

A fiatalember sápadt-fehér lett. Majdhogynem suttogva kérdezte:

- Mit csináltak maguk?

- Semmit - mondta Priger András.

A katonák szó nélkül megfordították lovaikat. Távolodtak. A rácpácegresi férfiak pedig ott álltak bokáig vérben. Nehéz volt a szívük. Úgy érezték, valamit rosszul csináltak.

(Szigliget, 1989. március - Budapest, 1991. január)

A bajnok

Hogy a faluból hazajusson Rácpácegresre, el kellett mennie a grófi kastély parkja mellett. Magas, kovácsoltvas kerítés övezte a parkot, s ráadásul még egy szögletesre nyírt örökzöld sövény is, jó magas. Így aztán csak hallotta, hogy nagyon vidáman vannak odabent, lányhangok csilingeltek, kiáltások csattantak, tapsok.

Meresztette a szemét, hátha lát is valamit, de csak néhány fehér villanás szüremlett át az élősövény ritkásabb foltjain.

Beugrott a kerítés melletti árokba, a bokrok tövében talált egy kutyajárta rést, leguggolt, bámult befelé.

Tarkaruhás csoport egy homokgödör körül, előttük valami állványféle, most befut a képbe egy hófehér sportöltözékes fiú, igen, a gróf kisebbik fia, elrugaszkodik a földtől és átlendül az állványon keresztbe tett lécföldre. Taps csattan, a grófgyerek fölláll a homokban és győzedelmesen az ég felé lendíti a karját.

Hötöle hasalt az árokban, a kerítés drótja megérintette az arcát.

Most egy másik fiú próbálkozott odabent, de sikertelenül, leverte a lécfet. Nevetés bugyborékol, vidám megjegyzések röpködtek, egy fehér kesztyűs inas fölemelte a lécfet a homokból és visszahelyezte az állványra, a kárvallott újra nekifutott, de megint csak leverte.

Az inas kérdezett valamit a grófgyerektől, bólintott, matatott az állványon, egy csavarós szerkezettel emelte a magasságot. A fiú nekifutott, de ezzel már ő sem tudott megbirkózni, a léccel együtt huppant a homokba.

Látszott, ezzel véget ért a magasugró verseny, de Hötöle nem mozdult a rés mellől. Vajon ő át tudná-e ugrani? Igazított a testtartásán, mert egy hantdarab nagyon nyomta a térdét.

Közben odabent az atlétadresszbe öltözött fiúk új versenybe kezdtek. Gyerekfej nagyságú, fekete golyót szorítottak a vállgödrükbe, előredöltek, meglendítették a lábukat, és egy erőteljes lépés után kilökték a golyót. A z sivajból, nevetésből érzékelhette Hötöle, hogy kicsire vagy nagyra sikerült a dobás, mert látni nem látta, a nézők eltakarták előle a súlydobópályát.

Lassan besötétedett. Az ifjak odabent abbahagyták a játékot, kis csoportokba verődve, zajosan elvonultak a kastély felé.

Homály és csend hullott a grófi kertre. A fehér kesztyűs inas elfektette a magasugróállványt a homokgödör mellett, összeszedett néhány holmit és ő is elment.

Most már hazamehetsz - mondta magának Hötöle -, de meg sem mozdult, mintha oda-szorította volna valami az árokpartra.

A kastélykertben megszólalt egy füleskuvik, éles kúbetűi sejtelmesen zengtek a homályban.

Hötöle fölkelt, leporolta magát. Átmászott a kerítésen, átbújt az élősövény kutyajárta részén. Bent volt a parkban. Meztelen talpa érzékelte, hogy ez másfajta „gyöp”, mint amilyen odahaza szokott járni. Ebben biztos nincs királydinnye. De ezzel most senki más nem törődött, csak a talpa. Odament a homokgödörhöz, föllállította a magasugróállványt. A fűben megtalálta a háromlécet is. Látta, a léctartók ugyanannál a magasságnál állnak, amit már senki sem tudott átlendíteni. Egy kicsit megijedt, éppen a homloka magasságáig ért. Na, Hötöle! - biztatta magát. Szemét a lécre szegezve hátrált. Amikor a magasugróállvány már majdnem eltűnt a félhomályban, megállt, összeszorította a fogát, a kezét erősen ökölbe zárta. Nekifutott,

és már futás közben érezte, hogy menni fog, ellazult, ugrott. A bal sarka érintette a léceket, de olyan finoman, hogy éppen csak megrezdült, nem esett le, de kopogó hangja fölerősödött a csendben. A füleskuvik elhallgatott a zajra.

Hötöle fölállt, és ugyanúgy, ahogy a grófgyerek, magasra csapta a karját.

Odament a súlydobókörhöz, akkor már nagyon sötét volt, kereste a vasgolyót, de nem találta, hiába ereszkedett négykézlábra.

A füleskuvik újra megszólalt, és a kastély mellett, a bokrok takarásában fölugatott egy kutya. Hötöle görnyedten futott az élősövény felé, átbújt a résen, átmászott a kerítésen és diadalmasan eliramodott Rácpácegres felé. Az utca két oldalán vadul ugattak a kutyák.

A rövidebbik utat választotta a Sió-parti erdőkön keresztül. Feszítette az öröm, nem tudott lépésben menni, futott hazáig. A bognárműhely mellett vannak alkalmas lécek. Két olyasféle talpat kell összeeszkábálnia, amilyenbe a karácsonyfát állítják. Futott. Talpa csattogása diadalmasan riogatta a sötét erdő rejtelmes neszeit. Dehogyan félt Hötöle a sötétségtől! Tőle féljen a sötétség! Majd egy nádat tesz rajta keresztbe, van a jégveremben elég.

A rácpácegresiek egy kicsit bolondnak nézték mindig, a fene se törődött hát vele, hogy mit csinál. Faragott. Olyasféle állványt fabrikált, amilyent a grófi kertben látott. Lyukakat fűrt bele, s az öreganyja szabócentije segítségével ráírta a magasság pontos méretét.

- Mit csinálsz, te Isten átka? - kérdezte tőle az öreganyja, a hangjában féltés meg túlsorduló szeretet, mert mi tagadás, ezt az unokáját szerette legjobban.

- Fölugrok az égbe - nevetgézett Hötöle.

Na, a fene egyen meg, akármit is csinálsz, sikerüljön, gondolta magában Csótár Rozál, és a tekintetével megsimogatta az unokáját, ezt a gyerekek túl csontos, túl szikár alakot.

Csótár Rozál úgy gondolta, hogy ő a felelős ezért a fura soványságért, a bunkós térdért, bökös bokáért, a kemény, szúrós vállért. Hötölét hetedik gyerekek szülte a lánya, Csótár Rozál majd elsüllyedt a szégyentől. Hat még csak hagyján, de hét, te jó Isten! Mi vagy te, anyakoca, förmedt a lányára, s ahogy a lánya elment részest kapálni s ő egyedül maradt otthon a kisebb gyerekekkel meg a csecsemővel, letérdelt a tövissel koszorúzott szívű Jézus-kép elé és elmélyülten imádkozott, előre is Isten bocsánatát kérve a tette, amelyre elszánta magát.

Hideg vizet töltött a fateknőbe, a porontyot kihámozta a kisingből meg a ringy-rongy pelenkából, s zsupsz, bele a hideg vízbe. A gyerek sziszegve beszívta a levegőt, ijedten nézett, Csótár Rozál azt gondolta, keserves bömbölést kell hallgatnia, de nem, a csecsemő meg se mukkant, csak valahogy úgy nézett... úgy, hogy nna! Az öregasszony nem állta a tekintetét.

- Hiába nézöl, nem köllő te senkinek. Csak aggságnak születél, kenyérpusztítónak.

És locsolgatta rá a hideg vizet.

Így cselekedett a második meg a harmadik napon is. Most már rá mert nézni az elkékülő szájacskára.

- Nem lázas ez a gyerek? - kérdezte este a lányát.

- Miért volna?

A gyerek hangosan cuppogva szopott, egyébre se volt gondja.

- Mi a fenébü vagy te, hogy meg se kottyán a hideg víz - mondta neki másnap fürdetés közben, és még a fejét is belenyomta a kútról frissen hozott vízbe.

A gyerek fölbukkant a víz alól, prüsszentett, és fogatlan ínye teljes szélességében kivillant, ahogy az öreganyjára nevetett.

- Te! Te azt hiszed, hogy játszok veled?!

A gyerek még jobban nevetett, Csótár Rozál kikapta a vízből, magához szorította, és kitört belőle a sírás. A Jézus-kép elé lépett, fölemelte a csecsemőt.

- Kérlek, segítsd őt mindenben - mondta.

A magasugró mérce, ha nem volt is szabályos, de a célnak megfelelt. Hötöle egy nádat tett rajta keresztbe, és nekikezdett az ugrálásnak. Eleinte nevettek, de ahogy hétről hétre növekedett az átugrott magasság, úgy fonnyadtak el a mosolyok. Persze megpróbálkoztak többen az ugrással, gyerekek, legények, még egy-két fölnőtt is, de Hötölének nyomába sem érték.

Így volt aztán a súlylökéssel is, pedig mindenki azt gondolta, hogy a nagydarab idősebb fiúk, a két zsákot bíró legények messzebbre dobják a vasgolyót, mint ez a csupacsont Hötöle. De nem, ebben is ő volt a legjobb. Más alkalmas vasgolyó híján a hídmázsa ellensúlyát csavarta le, azzal versenyeztek. Tehette nyugodtan, még haza is vihette esténként a súlygolyót, bolond idők jártak akkoriban, nem volt szükség a hídmázsa használatára. Háború volt. Távolról már lehetett hallani az ágyúdörgést, közeledett a front Rácpácegreshez, az ég alján éjszakánként ideges fények villogtak.

Szelíd, késő őszi nap kora délutánján özönlöttek el a pusztát az idegen katonák. Szürkében voltak, füles sapkákban. Mentek házról házra, lakásról lakásra. Kutattak.

Az ellensúly volt az oka. Ott hevert a kászli meg a ruhásszekrény között a földön. Egyik katona észrevette, csattant a hangja, kattogott a fegyverek závarja. Valamennyiüket a falhoz parancsolták, kezek fönn. Az egyik szürkeruhás odaóvakodott, megfogta a súlyt, mint a hímestojást. Aha, azt hiszik, gránát.

- Az csak egy... - magyarázta volna Hötöle, de egy fegyvercső mellbe lökte. Kuss!

A katona az asztalra tette a gyanús szerkezetet, hosszasan nézték. Egy lyuk benne, csavar-menettel. Mi a szösz lehet ez?

Hötöle újra magyarázni kezdte, most már hagyták. A tiszt kapiskálni kezdte, miről van szó.

- Te? - mutatott hitetlenkedve Hötölére. Épp ez a vékony gyerek dob súlyt. Mutogatott, menjünk ki, mutasd meg.

Hötöle fogta a súlyt, kiment. A katonák utána. Kialakult a félkör. Középen Hötöle a vállgödrébe szorította a súlyt, előredőlt, lendített a lábával. Röpült a golyó. No nézd csak, a fene se nézte volna ki belőle. A tiszt kézbe vette a golyót, méregette a távolságot, mintha dobni akarna, aztán mégse mert. A végén még kiderülne, hogy nem tud akkorát, mint ez a vézna kölyök. Az arca kipirult. Elkiáltotta magát.

- Anszur!

A katonák továbbadták. Anszur, Anszur - zengett a házak között. Egy hatalmas termetű katona közeledett a magtár felől. Ő volt Anszur. A tiszt izgatottan beszélt neki, hol a golyóra, hol meg Hötölére mutatott. Anszur bólintott, kézbe fogta a golyót, elhajította. A tiszt arca földerült. Ahol a golyó leesett, földbe szúrtak egy ágdarabot. Diadalmasan nézték Hötölét. Te jössz.

Hötöle összeszedte magát. Nyögött bele, ahogy eldobta a golyót. Jó méterrel távolabb esett le, mint Anszur dobása. Szigorodtak az arcok. Megint Anszur dobott. S mivel nem sikerült, újra ő. Hiába. A tiszt új vállalkozót keresett, nézte a katonáit. Előállt egy széle, hossza egy legény, de ő még Anszurt sem tudta fölülmúlni, nemhogy Hötölét.

Hötöle meg mutogatni kezdett. Még senki nem értette, mit akar, a magyarok se, amikor az öreganyja idegesen rászólt.

- Hallgass már! Eridj onnan!

De nem hallgatott, magyarázott kézzel-lábbal. Na igen! Hogy tud magasugrani is.

A magasugróállvány fölviannyozta a katonákat. Látszott rajtuk, van köztük valaki, aki ebben bajnok. Egy Nurap nevű volt, lenge, szép szál fiú. Nekivetkőztek a csípős hidegben. Gatyára. Nurapon kék gatyá volt, és kék atlétatrikó. Hötöle klottgatyában volt, és fehér ingben.

Az alacsonyabb magasságokat könnyedén ugrották mindketten. De azt, amelyik éppen akkora volt, mint Hötöle, Nurap nem tudta átugrani. Pedig a két szokásos javítás helyett ötször is nekifutott.

A tiszt homlokán árnyékok, a száját összeszorította.

Szúrós pillantást vetett Nurapra, s intett Hötölének, hogy hazamehet.

Tündökölt a rácpácesgresiek visszafojtott mosolya. Ez a Hötöle! Ki gondolta volna?! Most megmutatta nekik. Ekkor a katonák között izgatott szóváltás kezdődött. Bugyborékolnak. S közben egy név: Talit. Talit, Talit, Talit.

- Hé! - integetett a tiszt Hötölének. Mutatta, hogy jöjjön vissza.

Lassan kiderült, mit akarnak. Még egy versenyt. Futást. Táv: egyszer körülfutni a csikókarámot. Ez volt az ellenfél. Ez a Talit nevű. A katonák vigyorogtak. Látszott, Talit nem akárho. Talán futóbajnok volt odahaza.

Talit erős iramban kezdett, de Hötölét nem tudta lerázni, szorosan a nyomában maradt. Ha addig élek, se hagysz le - motyogta magában Hötöle. Nehéz lesz, az egyszer biztos. Ez a Talit nagyon tud futni. A kútnál még erősített is, Hötölének minden erejét össze kellett szednie, hogy le ne maradjon. Futott. Megkerülték a karám rövidebb oldalát, a túlsó oldalon már a célegyenesben voltak. Hötöle érezte, ha akarná, már most meg tudná előzni Talitot, de várt vele. Majd a végén. Hallotta, hogy a rácpácesgresiek hangos biztatásban törnek ki, kiáltoztak a katonák is. Na, még húsz méter a cél. Hötöle nekilendült, egyre közeledett Talithoz, de ekkor a tiszt a nyakában lógó géppisztolyból egy rövid sorozatot engedett Hötöle mellébe. Hat golyó, hat piros virág nyílt Hötöle mellén a fehér ingen. Elhallgattak a szurkolók. Síri csend lett. Most... Összeesik. De nem, a vérző mellű Hötöle lendülete nem tört meg, négy hosszú lépéssel beérte Talitot, és elsőnek ért célba. Megállt, a szeme már homályos volt. Összeesett. Az inge csupa vér. Mindenki döbbenetben állt, a katonák is.

A tiszt rekedt parancsszavakat köpdösött maga elé. Fölugráltak a teherautóikra, elzúgtak.

Dermedt kör a halott körül. Csótár Rozál értetlenül, szürke arccal nézi az unokáját, odamegy, letérdel mellé.

- Mit csinálsz?! Te! Mit csináltál?!

Megrázza a testet, Hötöle feje elfordul, leesik az álla. Az öregasszony felnyalábolja a testet, többen is készségesen odaugranak.

- Segítünk, Rozi néném.

Dühösen rájuk rivall:

- Menjetek innen!

Viszi a testet. Tisztes távolból követik. Nem hazafelé megy. A kút felé. Belefekteti Hötölét az itatóvályú jéghideg vizébe. Kigombolja az ingét. Bal keze a gyerek feje alatt, a jobbal locsolgatja a vizet a hat sebre. Végigsimítja a fiú mellét, ujjja hegyével megérinti a sebeket. De hiszen nincs is rajta seb. Most, hogy az öregasszony lemosta a fiú melléről a vért, úgy látszik, mintha nem volna rajta seb. Szotyori István közelebb hajol. Már mondaná, hogy „iszen ezen nincs seb”, de nincs rá idő, mert Hötöle becsukja a száját, kinyitja a bal szemét. Hamiskásan néz az öreganyjára. Aztán kinyitja a másik szemét is, nevet. Fölül, a markát a szája elé tartja, és mintha cseresznyemag volna, hat géppisztolygolyót köp bele.

- Na, hogy a fene evett vóna meg - kiabál az öregasszony, magához szorítja az unokáját, s most, amikor már semmi értelme, hangosan sírni kezd.

A porcelánbaba

Az ember ismerősnek tetszett. Dorogról talán, de az is lehet, hogy a megyeszékhelyről. Jósvai István a nevét is tudta: Csurmándi.

Kétségtelen, Csurmándiból erő áradt. Magabiztosság. A széles járomcsont fölött világító, sötét szem.

A homlokába hulló, röppenni kész madárszárnyhaj. Még hajlott tartása is csupa vibráló elszántság; falakat tart a vállán, oszlopokat, egy új világ tartóoszlopait.

- Emberek, itt most már minden a maguké.

Csurmándi nagyvonalúan körülíntett, mozdulatában benne foglaltattak a cselédházak, az istállók, a magtár, a távolba húzódó földek, az országutat szegélyező fák kontyái, és semmi kétség, a pálfai grófi kastély is benne foglaltatott, meg Kiss tekintetes, a rácpácegresi földesúr cecei kúriája is.

Az emberek karéjban álltak Csurmándi körül a „házvégiben”, a Középsőház déli homlokánál, ahol szabad idejükben, hátukat a falnak támasztva, elbeszélgettek néha, de leginkább a gyerekek játszóhelyéül szolgált, a meztelen talpak simára dörgölték a házvég agyagos földjét.

Nem szólt senki. Látszott, hiszik is, nem is.

Csurmándi már emelte a kezét, nyomatékosítandó, amit mondani akar, de megszólalni már nem volt ideje, mert az embergyűrű külső peremén fölsírt Bütös Lajosné.

- Maga meg miért sír? - kérdezte bosszúsan Csurmándi.

Az asszony nem szólt, csak a sírást halkította hüppögőssre.

- Mér rín, Juliska néném? - ismételte meg a kérdést Balog Junci, mintha rácpácegresire akarna fordítani egy idegen nyelven föltett kérdést.

- Hogyha ezt az én Rózsikám megérhette volna - zokogta az asszony. - Rózsikám, édes Rózsikám.

- Na, nyugodjon már meg, Bütösné - mondta megrovóan Hujber Gyula, mint aki nem tartja helyénvalónak az ilyen érzelemkitörést egy idegen előtt -, sajnos, Rózsikát senki emberfia föl nem támaszthatja, itt meg fontos dolgokról lenne szó.

- Micsoda? - Csurmándi arcán rengések, kéregmozgások, felszikrázó viharok. Zeusz arca lehetett ilyen, amikor kipattant a fejéből Pallasz Athéné.

Szinte a tekintetével vágott magának utat a tömegben, hogy Bütösné elé léphessen. Hosszan nézte az asszonyt, mintha át akarná fűni a szemével. Bütösné ijedten abbahagyta a sírást.

- Hány éves volt Rózsika?

- Három - suttogta az asszony, és valami iszonyatos reménység mozdult meg benne. - Nagyon fulladt. Fulladt szegénykém... Aztán nem mozdult. Olyan volt, mint egy kis porcelánbaba... Egy kis porcelánbaba. - „Ujan vót” - így mondta. De ennek a lényegét csak az értheti, aki maga is rácpácegresi. Rácpácegresen más volt a szavak röpte.

Súlyok nehezedtek mindenkire. A mondatok benn rekedtek.

Ember, ne kísértse az Istent!

- Ha maga tudna valamit tenni - suttogta könnyörögve Bütösné. Megbabonázva nézte Csurmándit.

Hujber Gyulát szánalom öntötte el. Meg szégyenkezés. Kitépte magát a bűvöletből. Üvöltött.

- De hiszen Rózsika öt éve halott.

Folytatta volna, de Csurmándi ráemelte súlyos tekintetét.

- Ember - mondta alig hallhatóan -, minékünk nincs lehetetlen.

Hallatszott a dobhártyákban áramló vér dobolása, ropogott a nyújtózkodó papsajtok dereka.

- Holnap délben Rózsika legyen itt. Itt a házvégében! - mondta Csurmándi, most már alig volt feszültség a hangjában, mintha a leghétköznapibb dologról beszélne.

- Ássuk ki? - Bütösné reszketett.

- Világosan beszéltem, nem?!

Csurmándi elindult a rozzant Opel felé, amellyel kizötykölődött a pusztára. De három lépést sem tudott megtenni, mert a lába elé vetette magát Császár Ferencné, átölelte a térdét, szorította, mint a vaspánt.

- Mit akar, asszony?

- És az én Ferkóm? Az én Ferkómat is! Nagyon kérem az urat!

- Ne urazzon engem! - morrant Csurmándi, és megpróbálta kiszabadítani a térdét Császárné szorításából. - Hány éves volt Ferkó?

- Tizennégy - suttogta az asszony, és elengedte Csurmándi térdét, de nem állt fel, ott maradt a földön négykézláb, hátrabicsakló nyakkal nézte a férfit.

Császár Ferkó a Sióba fulladt. Napok múlva találtak rá Uzd alatt, egy fűzfabokorba akadt. A fölismerhetetlenségig eltorzult akkorra. Szállítani sem lett volna szabad, de az asszony éjszaka hazalopta. Sírkövet is állíttatott neki. Egyetlen fia volt. Azt mondják, a bánatától elhervadtak a muskátlijai, a kutyájuk kihullatta a szőrét, fogát, a kiscsibéi megfeketedtek.

- Hozza a fiát is - mondta Csurmándi.

Császárné arca kivilágosodott. Fényleni kezdett a haja, a szeme, a ruhája. Ki gondolta volna, hogy ilyen szép asszony? Egy darabig Csurmándi is hökkenten nézte, megfogta a könyökét, talpra segítette.

Látszott, nem kis erőfeszítésébe került, amíg kivonta magát Császárné bűvköréből. A rácpácegresiek felé fordult.

- Van még más is, akinek gyereke...

Szotyori Istvánné a szeme sarkából az urára pislantott. S mivelhogy az hallgatott, megszólalt ő.

- Test kell hozzá?

Csurmándi kérdezni akart valamit, de Szotyori István ordítása beléfojtotta a szót.

- Hallgass, asszony! A mi fiunk nem halt meg. - Csurmándihoz fordult, lehalkította a hangját.

- Volt egy robbanás, valami bomba vagy mi, a feleségem azt hiszi, ott veszett a kisgyerek. Pedig mindenki tudja, hogy a mi Pistikánk madárrá változott.

Csurmándi tekintete ide-oda röpdösött az arcokon.

- Madárrá?

- Madárrá - mondta Szotyori István.

Csurmándi, mintha valamit el akarna hessenteni, a keze fejével meglebbentette a homlokába hulló haját.

- Hát akkor, ahogy megmondtam.

Intett nekik, megfordult, beszállt az ócska autóba, köhögve, prüszkölve fölberregett a motor. A gyerekek, ahogy itt szokás volt a nagy ritkán idevetődő autókkal, a Kissarokig futottak utána a kerekek fölverte vastag, szőke porcsíkban.

Másnap délelőtt néma tömeg állta körül a temetőben Bütös Rózsika sírját. A legények - ugyanazok, akik annak idején megásták a sírt és eltemették Rózsikát - belebőkték ásóikat a megereszkedett sírhalomba.

Priger András leszegett fejjel állt a kihúzott fakereszt földtől fekete, hegyes vége mellett.

- Nem kellene bolygatni őket - mondta.

A legények megkönnyebbülten abbahagyták az ásást, de csak egy pillanatra, mert Császárné, szinte önkívületben, kiabálni kezdett.

- Mit huhog, maga vészmadár! Mindig csak huhog.

Ezután már egy szó sem esett, csak a kidobált föld sziszegett, duhogott, huppant, szuszmo-rékolt. Amikor a koporsóhoz ért az ásó, mindenkinek összeszorult a szíve. Bütösné halálra váltan, elkerekedett szemmel állt a sír mellett, összegyűrt zsebkendőjét a szájára szorította. A legények kiemelték a koporsót, letették a földhányás mellé. Az elkorhadt deszka eltört, tenyérnyi darabokra hullott. Kivillant a kislány halotti ruhája. Fehér volt, mint a hó. A bűvöletes csendben Bütösné odatérdelt a koporsó mellé, leemelte a lánya arcára hullott pudvás deszkadarabot. A csodálkozás lekottázhatatlan szisszenése szakadt föl a körülállókba, mintha egyszerre több túlfűtött kazánból kiszabadult volna a gőz, előbb magasodott, aztán mélyült, hogy boldog, nevetésekkel tűzdelt hangzavarrá váljék. A kislány olyan volt, mintha élne. Mintha nemhogy öt évet, de egy percet sem töltött volna a föld alatt. Az asszonyok, mintegy vezényszóra, sírni kezdtek. Bütösné a korhadt fa szilánkjait szedegette Rózsika arcáról, kezéről, ruhájáról. Valóban, mint egy kis porcelánbaba. Az arcán könnyed pír, szőke haja üdén lebben a szélben, éppen úgy, mint a frissen mosott haj szokott. Pufók kezecskéje összekulcsolva a mellén, a körmök rózsaszíne barátságosan világít.

Császár Ferkó sírjával már nem sokat teketóriáztak. Egykettőre odaértek a koporsóhoz. Ez olyan jó állapotban maradt, hogy egyben le tudták venni a födelét. Akik annak idején látták Ferkót holtan, legszívesebben elfordították volna a tekintetüket, hogy az eltorzult arc szörnyű látványától megkíméljék magukat. Annál nagyobb volt a csodálkozásuk, amikor meglátták a testet. Nyoma sem volt rajta a vízi halál torzításainak, Császár Ferkó olyan volt, mintha aludna - s a vízbe fulladás meg az uzdi bokor csak egykori lidérces álom.

Priger András elszégyellte magát. Majdhogynem szeretettel gondolt Csurmándira, a világító, sötét szemre, az előrebiccenő madárszárnyhajra. Bizalom töltötte el, könnyedség, mintha teste elnyűtt porcikái egy minutum alatt újakra cserélődtek volna, még azt is érezte, hogy a vére másként áramlik, mintha tizennyolc éves volna újra.

Mindenki röpdösött, és szokatlan kékkel fénylett hozzá az ég.

Már indultak volna hazafelé, hiszen közeledett a dél, oda kell érni a „házvégibe” rendelés szerint, de akkor Barabás Juci elkezdett sivalkodni, hogy az ő édesanyját is tegyék oda Csurmándi elé. „Elejbe” - ahogy ő mondta.

Hiába mondták neki, hogy a lehetőség csakis gyerekekre vonatkozik.

- Ha nem segítenek, akkor a tíz körmömmel kaparom ki - mondta elszántan.

Barabás Ignácné, született Holtyán Örzse egy hete halt meg, hatvankét éves korában. Váratlanul, ruhateregetés közben. Élhetett volna még. Nemcsak azért, mert fiatal volt a halálhoz, hanem azért is, mert mindenki szerette.

Úgy döntöttek hát, hogy Holtyán Örzsével kivételt tesznek.

Ő is olyan volt, mintha élne. Még a fránya szőrszál is ott lengedezett az állán, amellyel annyit küszködött életében.

Barabás Juci szigorúan nézte, mert pontosan emlékezett rá, hogy temetés előtt azt a szőrszálat ő kitépte. Az anyja fölé hajolt, és lehetőleg úgy, hogy senki se lássa, kitépte újra.

- Ne ezzel a csúfsággal támadjon föl, anyám - súgta neki.

Délre a halottak a parancsolt helyen feküdtek. Áradt rájuk az égető napfény. Olyanok voltak, mint akik boldogan napoznak. Priger András még azt is látni vélte, hogy Holtyán Örzse arcán felgyöngyözik egy verejtékcsepp.

Az asszonyok virágokkal, zöldekkel rakták tele a ház végét, az ablakokból idehordták a muskátlikat, a tengerihajmákat, loboncos aszparáguszokat. És néztek Sárszentlőrinc felé.

Ott kellett feltűnnie a porcsíknak a rozzant Opel mögött.

De nem tűnt föl.

Pedig a gyerekek egészen a Nagysarokig eléje mentek, fölmásztak az öreg juharfára, hogy mindenkinél hamarabb észrevegyék.

Akkor már tudhatta, aki akarta. Hujber Gyula nekifeszítette a hátát a falnak.

Bütös Lajosné felsírt.

- Jaj, ne, ne!

A lánya arcán egy hajszálvékony repedés támadt, az orra tövétől föl a homlok felé, és másik irányba, végig az arcon az áll felé, aztán a repedés több ágra szakadt, befonta az arcot, mint a pókháló.

Ott a szemük láttára porrá vált mind a három halott.

Császár Ferencnéből egy szempillantás alatt újra öregasszony lett. A háta meghajlott.

Besötétedett, nagy szelek hujjogtak a pusztá fölött. Három teljes napig nem kelt föl a nap.

A keserűfű

Egykettőre bámész sokadalom vette őket körül. Az asszonyok szeméből kiröppent az álom, a gyerekek az anyjuk szoknyája mögül leselkedtek. A kör közepén két megszeppent öreg. Egy férfi és egy nő. A hajukban, a ruhájukon törött szalmaszálak. A kezükben batyu. Szotyoriné a csücskösre kötött asztalterítő csomóját nézte, s valami megfoghatatlan gyerekkori emlék fájdalma sejlett föl benne.

- Csak annyit mondok, hogy megérdemlik a sorsukat - mondta Hujber Gyula.

- Minek beszélsz annyit! - mordult rá Priger András, bár pontosan tudta, Hujber nem a két öregről beszél, hanem a svábokról általában. De most nem általánosságban a svábokról van szó, hanem ezekről itt. Pámer Konrádról és a feleségéről, Hoffman Liziről. Priger András reggel benyitott az istállóba, és ott találta őket az alomnak behordott szalmában.

- Hát maguk?

- Györkönyiek vagyunk - mondta Pámer Konrád. Az asszony mosolyogni próbált, de a keskeny, feszes ajaktól csak egy fintorra tellett.

Priger András látta, hogy félnek, szeretne volna megnyugtatni őket.

- Ismerem magukat a dorogi vásárról.

- Na, ugye? - Lizi mosolya mégiscsak sikeredett végre, kivillant a szájából egy aranyfog. Reménykedett.

- Magukat is? - kérdezte Priger András.

Pámer Konrád bólintott, de nem mert megszólalni, mert félt, hogy elvékonyodik a hangja.

Tegnap este váratlanul beállított hozzájuk Hatala István. Lezökkent egy székre, az öklét az asztalra ejtette. Lizi látta, hogy az asztallap behorpad a súlyos kéz alatt. A férfi egy darabig nem szólt, nem tudott hogyan hozzákezdeni. Nem kínálták semmivel, elfelejtették.

- Az éjjel körül vesszük a falut - mondta Hatala István. - Mindenkit visznek Németországba. A nagydorogi állomásra már betolták a vagonokat.

Lizi szeme a pohárszékre rebtent, az öreg Singer varrógépre.

- A ház?

- A rajtuk valót vihetik, meg annyi ingóságot, amit egy kezükkel elbírnak - mondta Hatala István.

Vártak. A férfi levette az öklét az asztallapról. Lehajtotta a fejét.

- A présházaknál én állok őrt - mondta szelíden.

A kertek alatt lopakodtak a présházak felé. Akkor még nem döntöttek semmiről, csak arról, hogy szöknek. Bikács felé menet, a dűlőúton jutott eszükbe Rácpácegres. Rácpácegres az Isten háta mögött van. Ott nem keresi őket soha senki. Megkerülték Bikácsot, átmentek a Sárvíz döngő fahídján, aztán keresztül a szigeten, átgázoltak a Sión. Rájuknehezedett a sírós, párás éjszaka, ismeretlen szagok, ismeretlen hangok vették őket körül, össze-összerezzentek. A ráadási úton mintha megmozdult volna egy bokor.

- Nézd, ott van valaki? - suttogta Lizi.

Egy darabig moccanatlan álltak, de nem mozdult semmi.

- Rémekeket látsz - súgta vissza Pámer Konrád.

Mentek tovább, onnan már csak pár lépés volt a Nagysarok s nemsokára beértek Rácpácegres sötétbe hulló házai közé. S mert nem akartak ilyen késő órán zavarkodni, elhatározták, hogy az éjszaka hátralevő részét az istállóban töltik. Furcsa módon, a kutyák nem ugatták meg őket.

Most itt álltak a körben.

Miért mondta az az ember, hogy megérdemlik?

- Az Alsóházban van üres lakás, kettő is - mondta hadarva Szotyoriné.

- Na, jöjjenek - mondta Priger András és megindult az Alsóház felé.

- Te vállalod érte a felelősséget - mondta Hujber Gyula. Priger Andrást elöntötte a méreg, de uralkodott magán, csak a felsőajka rándult egyet ritkás bajusza alatt. Nem szólt semmit.

- Baj érheti miattunk - mondta menet közben Lizi.

- Maguk azzal ne törődjenek! - válaszolta, majdhogynem foghegyről Priger András és ment előttük katonásan, bőszárú csizmája lotyogott a lába szarán.

A szoba régóta lakatlan volt, porzott a földpadlat, a sarkokban háborítatlan életű pókok ültek a megfeketedett hálóbozontban, a pizsokfoltos ablakon csak annyi fény szivárgott át, hogy a sivárság még lehangolóbb legyen.

Persze, némi fényecske már közeledett. A tenyeres-talpas Szotyoriné személyében, aki egy rossz lavórral, meszelővel, söprűvel meg néhány ringgyel-ronggyal fölfegyverkezve akkor vágott át a lórédombon. Szemében még ott csillogott az iménti párbeszéd diadalma.

- Mért kell neked mindenbe beavatkoznod - mordult rá a férje.

Szotyoriné, mintha meg se hallotta volna, csak ennyit mondott:

- Eridj el sárgafödér!

Szotyoriné meg Lizi nekiláttak a takarításnak. Meszeltek, fősározták a szobát, a friss mész-illatot átlengte a sár testtelen, nedvekben bővelkedő szaga, büszkén feketéllett a megvasporozott tűzhely lapja, mélysárgán virult az ujjaik nyomától finoman csíkozott, nedves földpadlat, reményteli tisztaság szaga volt az egész világnak. Talán Györkönyben is érezni. Györkönyben?

- Az Isten szakajtsa rátok az eget! - mondta Lizi.

Szotyoriné elkerekedett arccal nézett rá.

- Mit mond?

Lizi hallotta a teherautóplatókra hulló tárgyak buffanásait, az ólba zárt baromfi ijedt kárálását, Hufftlesz Kati a zajok fölött keringő éles sírását, látta Szeip Gyuriékat, ahogy sóbálványként állnak a kenetlenül nyekergő lófogatok között, az asszony előtt a három gyerek, a kis Zsuzsi arca világít a fekete berlinerkendőből. „Mit dörömbölsz, nem zártam be az ajtót, azért nem zártam be, nehogy betörjétek! Mit dörömbölsz?”

Nem, Györkönyig biztos nem hatott el ez a tisztaság szag.

- Az Isten szakajtsa rátok az eget! - mondta még egyszer Lizi.

Prigeréknél ebédeltek.

Mire visszaértek a szobájukba, a tűzhelyben rőzse lobogott, a sutba két-három nyaláb hasított fát rakott valaki. A szoba közepén két megviselt szék, Pámer Konrád a támlájánál fogva megmozgatta őket, látszott, alig kell igazítani rajtuk, s szilárd ülőalkalmatosság lesz mindkettőből.

- Na, Lizi, leülhetsz.

Lizi kifordított keze fejével egy könnycseppet igyekezett eltüntetni a szeme sarkából, „na, más időkre köllesz te”, mérgelődött a hirtelen jött érzelmességen.

A Jósvaiak hoztak egy szalmazsákot, az uradalmi kazal maradványaiból jó keményre kitömték. Gazdagék padlásán akadt egy rozzant ágy, igaz, kicsit letyegett az oldaldeszákák kapcsolódásainál, de Jósvai Jancsi ügyesen megékelte, megszögelte, a végére olyan peckes ágy lett, mint egy majdnem új. Hogy ki hozta a pokrócokat, azt észre sem vették, csak annyit, hogy mire végeztek az ágygal való piszmogással, ott találtak a széken két összehajtogatott lópokrócot. Bütösné kölcsönadta az ünnepi petróleumlámpáját, amit amúgy csak dísznek tartott a szekrény tetején s nagyon büszke volt rá, joggal, mert a lámpának sárgaréz talpa volt, s ellenzője is volt, tejuvegből.

- Ne üljenek itt sötétben. Aztán majd ha szereznek maguknak másikat, ezt visszakérem.

De nem sokáig égették a lámpát, mert nagyon fáradtak voltak. Feküdtek a friss szalmazsákon, a szűrős lópokróc alatt, az oldaluk összeért. Lizi feszélyezettséget érzett, várakozást és nagy-nagy melegséget a férje iránt, éppen úgy, ahogy fiatalasszony korában, amikor először aludt egy ágyban Pámer Konráddal. Megfogta a kezét. Így aludtak el, kéz a kézben.

Ideges kaparászás az ablakon. Lizi álomtól kótyagosan kinyitja a szemét. Nem tudja, hol van. Világítanak a falak a hajnali félhomályban. Mészszag lengi körül. A kaparászás az ablakon kopogássá erősödik.

- Pámerék! - mondja valaki fojtott hangon.

Hát persze, Rácpácegresen vannak.

Az ablak előtt Szotyori áll.

- Bújjanak el! Gyorsan. Siessenek! Katonák gyűnnek.

Lizi viasszalad az ágyhoz, fölkapja a kioldozott batyut, amivel tegnap érkezett. Aztán lassan visszaereszti. Leül az ágy szélére.

Szotyori behajol az ablakon.

- Na! Gyűjjenek már!

- Nem megyünk sehová - mondja Lizi. Aztán még hozzáteszi: - Köszönjük.

Szotyori eltűnik az ablakból. Lassan, komótosan öltözködnek. Pámer Konrád sietne, de nem mer, érzi, hogy akkor Lizi rászólna. Begombolja a kabátját, aztán mégsem tud uralkodni magán, kapkodó mozdulatokkal szedi össze a hazulról hozott tárgyakat, rakja a kibontott batyuba.

- Hagyjad - mondja neki Lizi, s aztán, mivel úgy érzi, kicsit keményre sikeredett a szó, szelíden megismétli: - Hagyjad, Kuni!

Kocsizörgés hallatszik, a lovak hangos dobbanással megállnak a ház előtt.

- Pámer Konrád! Jöjjön ki!

Lizi kézen fogja az urát. Az ajtóban megállnak. A ház előtt egy parasztszekér áll, a két egykedvű, sodrott ló gyeplőjét egy behúzott nyakú paraszt tartja. A kocsi mellett két katonaféle, szedett-vedett ruhában, az egyik civil nadrág van. A közelebb álló nyakában dobtáras géppisztoly, a másiknál hosszú, szuronyos gyalogsági puska. A kocsiderékban szétvetett lábbal áll Bederik Duri.

Hátrább, tisztos távolban a nézőközönség. Ott áll Rácpácegres apraja-nagyja.

- Mit képzeltetek maguk - mondja a szekérderekben a szétvetett lábú Bederik Duri -, magukra talán nem vonatkozik a törvény!?

A két öreg szótlanul áll a közös konyha ajtajában.

- Szégyelljék a pofájukat! - visít fel Szotyoriné. - Mit vétett maguknak ez a két öreg. Bederik Duri, rohadjon meg a szíved, te árultad el őket.

- Hallgasson, Szotyoriné, mert nem állok jól magamért! Magukat itt bűnpártolásért mind börtönbe csukathatnám. Ki engedte meg ezeknek, hogy beköltözzenek ide?

Priger András mozdul, hogy előrelépjen, de Hujber Gyula megelőzi.

- Én engedtem meg, mit szól hozzá!

A nép morajlik, éles női hangok, férfibrummogás hallatszik. A géppisztolyos katona megmarkolja a fegyverét, szembefordul a rácpácegresiekkel. Bederik Duri jobbnak látja, ha nem feszíti tovább a húrt, a két öreghez fordul.

- Na, hozzák a holmijukat és indulás!

Csend lesz. Pámer Konrád és Lizi nem mozdul.

- Eleget szívták a levegőt a magyar emberek elől. Menjenek a testvéreik közé, az imádott Németországukba.

Lizi előrelép, elhúzza a száját. Kivillan az aranyfoga.

- Te vagy magyar? Szar vagy te, nem magyar - mondja. Így hangzik: „Te faty matyar? Szar faty te, nem matyar.”

- Komm Konrád - mondja az urának, és elindulnak. Megkerülik a lovakat, elmennek a kukoricaszárral körbetámogatott szalmafedelű disznóól mellett, már majdnem elérik a lórédomb gízgazokkal benőtt oldalát, amikor Bederik Duri ocsúdik.

- Állj! - kiáltja.

- Állj! - kiáltja a puskás katona is, és nagy csattanással csőre tölt.

Pámer Konrád és Lizi megállnak, szembefordulnak Bederik Durival.

- Azonnal jöjjenek vissza.

A két öreg csak áll. Térdig ér nekik az elbokrosodott papsajt, a kinyílt koronás maszlag, bölöndök és fostos paréj. Lizi gyengéden megfogja a férje könyökét, segít neki leülni. Aztán hanyatt fekteti. Pámer Konrád eltűnik a gazban. Lizi lesimítja a szoknyáját és az ura mellé fekszik. Nem látszik belőlük semmi, a gízgazok rezdületlenek.

Kristálycsend. A lanyha szellő eláll, a fákon mozdulatlanok a levelek, az égen megállnak a felhők.

- Na, elég most már. Jöjjenek ide - mondja Bederik Duri, de mintha gombóc lenne a torkában.

Akkor már tudni lehet, ami tudható.

- Hozza ide őket - mondja Bederik Duri a géppisztolyosnak.

A katona odaóvakodik a tetthelyre, és áll földbe gyökerezett lábbal.

- Nincs itt senki.

Bederik Duri ordít.

- Mi az, hogy nincs?!

A hangját eltorzítja a félelem.

Az emberek lassan megindulnak a géppisztolyos felé. Látni akarják, hogy nincs ott a gazban senki. Még a behúzott nyakú paraszt is leszáll az ülésdeszkáról és közelebb megy. Egyedül Bederik Duri nem mozdul a kocsiderékből, áll, mint a sóbálvány.

A kör szűkül, a térdig érő gazban látszik a két test lenyomata.

Alul keserűfű, rajta a maszlag törött szárai, a paréjok és a papsajt ugyan már ágaskodóban, de azért pontosan látni: itt feküdt Pámer Konrád, itt meg Lizi. Mindenki nagyon vigyáz, rá ne lépjen a testek helyére. Még a katonák is.

Bederik Duri tajtékszik.

- Megkeresni őket! Mindent átkutatni!

De nem kutatnak át semmit. A katonák mintha menekülnének, fölugrálnak a kocsira, a paraszt megsuhogtatja az ostorát, a két sodrott lomha ügetésbe kezd, elporzik a kocsi Sárszentlőrinc felé.

A rácpácesresiek meg állnak a lehevert gaz körül, mintha egy éppen beföldelt sír mellett állnának. A férfiak leveszik a kalapjukat.

Aznap éjszaka Hujber Gyula arra riadt föl, hogy valaki sír. Tompa, nyüszögő sírás volt, alig hallható, de ahhoz éppen elég hangos, hogy ne tudjon tőle elaludni. Fölébresztette a feleségét.

- Hallod, asszony, valaki sír.

Füleltek.

- Nem hallok semmit - mondta Hujberné. - Nyugodj meg, Gyula.

De a hang csak nem akart szűnni, néha alig hallhatóan szüremlett át az ablaküvegen, aztán követelődözően fölerősödött.

Hujber Gyula magára kapta a ruháját.

Odakinn hideg, őszi párák motoztak. Összébb húzta magán a kabátot. Nem tévedett. Onnan jött a sírás. Fülét az elfeküdt gazra szorította, a hang felerősödött, felismerte Lizi elvékonyodó hangját s mögötte Pámer Konrád visszafojtott, halk zokogását. Gyufát gyújtott, és meglátta a virágot. A keserűfű virágot hajtott. Két köröm nagyságú, szivárványszínű virágot. Hujber Gyula tudta, hogy ilyen virág nincs, de egy kicsit sem lepődött meg. Elővette a bicskáját, nagy kört árkolt a kivirágzott keserűfű körül, hogy gyökerestül ki tudja emelni a földből. Levette a kalapját, a keserűfüvet jó kétmaréknyi földdel együtt beletette. Fülelt. Elhallgatott a sírás.

Fölkelt, gyors léptekkel elindult. A Kissaroknál balra fordult, a Nagysarok után rákanyarodott a ráadási útra. Félúton a Sió felé, mintha megmozdult volna egy útmenti bokor. Megállt, megmarkolta a bicskáját. „Most gyere ide, te leselkedő disznó” - mondta magában, és egy darabig merően figyelte a bokrot. De nem mozdult semmi. Azért egy darabig még menet közben is szorongatta a bicskáját, csak a Sión túl, a Szigetben vágta újra zsebre.

Átment a Sárvíz fahídján, kísértetiesen döngtek a léptei. Szorongatta a kalapot. Nekivágott a földeknek, toronyiránt Györköny felé. Tudta, a temető a falu innenső végén van, nem kell bemennie a faluba. A temetőt csak nem őrzik. A halottaktól talán nem félnek.

A temető rozsdás drótkerítésén nagy lukak éktelenkedtek. Átbújt az egyikén, a kalapot magához szorította.

Nagy márvány síremlékek közé keveredett, nyilván ide temetkeztek a györkönyi gazdagok.

- A fene a fölfuvalkodott svábjaiba - mormogta Hujber Gyula, s odébb ment a régi temetőbe, földbe süppedt sírkövek és töredezett fakeresztek közé. Megállt egy égis erő bukszus mellett, letette a kalapot a földre. Letérdelt, egy kalapnyi gödröt ásott a bicskájával, a kezével kikaparta a meglazult földet. Kivette a keserűfüvet, belehelyezte a gödörbe, körülömkölte. A középső ujjával eligazgatta a virágokat, lerázta róluk a rájuk hullott porszemeket. Fölállt. Kifordította a kalapját, levergette róla a rögöcskéket, kikotorta a kalapja bélését is. Visszafordította a kalapot, visszaütötte a tetejére a horpadást és a térde mellé eresztette.

- Na, Lizi néném, itthun vannak. Isten nyugtassa magukat - mondta.

Megfordult, elment a gazdagok síremlékei előtt, átbújt a lyukas drótkerítésen. Egy jó kilométer után a fejébe tette a kalapot. Ment Rácpácegres felé.

A szökés

Elhatározta, hogy megszökik. Bár tudta, mi jár érte. Neki is végig kellett néznie, mit műveltek azzal a hetedikes fiúval, aki tavaly megszökött, de már a hídnál elfogták. Talán egy ilyen kis gyereket, mint én, nem vernek meg annyira. Még csak kilencéves volt, harmadikos. Persze, lelke legmélyén tudta, nincs kímélet, ugyanúgy megvernék őt is. De engem nem fognak el. Az a hülye miért a hídon akart átmenni? Talán nem tudott úszni. Jóleső bizsergés futott át rajta. Én bezzeg tudok. Akármilyen furcsa is. Mert hol tanult volna meg? Mikor? Tegnap délelőtt mégis kiderült, hogy tud. Néhány fiúval, Sivár kíséretében, strandra mehetett. Életében először volt strandon. Ott állt a nagymedence szélén, s olyan erővel érezte: tud úszni, hogy belefájdult a feje. Beugrott a vízbe, tempózni kezdett; keze, lába magától értetődően tette a dolgát. Úszott. Még soha nem érezte magát ilyen boldognak. Hát hazudtak, amikor azt mondták, hogy nekem nincs apám, nincs anyám, hogy kitett gyerek vagyok. Úszott. Fröcskölte a vizet. Vedd tudomásul végre, hogy kitett gyerek vagy, nincs apád, nincs anyád, a te családot én vagyok és az intézeti fiúk. Tessék végre megérteni! itt senkinek a szüleit nem ismerjük, az a néhány meg, akiét mégis, jobb, ha nem tud róla, mert gonosztevők és gyilkosok gyerekei. Érted?! Légy boldog, hogy a te szüleidről nem tudunk semmit. Ezt ordította Sivár. A hangja, mint az ostor. Sivárt Családfőnek kellett szólítani. De hiszen ordíthat most már, amit akar. Úszott. Aztán a nevét hallotta.

- Azonnal gyere ki!

Sütötte a talpát a forró beton.

- Hogy mertél bemenni a mély vízbe?

Vigyázzba vágta magát.

- Családfő kérem, én tudok úszni.

- Honnan tudnál, te szerencsétlen! Nem tudsz! Megértetted?! Nem tudsz. Mars a kis vízbe!

Már a nyelvén volt, hogy „De hiszen láthatta, hogy tudok”, de Sivár arcára pillantott, és jobbnak látta lenyelni a mondatot. Bement a kismedencébe, guggolt a térdig érő vízben. Mélyen lehajtotta a fejét, hogy senki se láthassa az arcát.

Akkor igaz. Mégiscsak igaz. Nem képzelgés. Lám, a keze meg a lába emlékezett. Ő meg csak kutat a felsejlő emlékfoslányok között, de soha egy arc, egy hang nem jön elő, csak kavargó, bizonytalan érzelmek. Pedig már itt van a nyelve hegyén, hogy kimondja, csak egy pókhálónak kell átszakadnia, hogy választ kapjon az egész világot átjáró hiányra. Sokszor annyira erőlködik, hogy megfájdul a feje. De a pókháló csak nem szakad át.

Este Tombor odaintette magához. Talán megint le akar keverni egy pofont. Tombor volt az intézetben a legerősebb fiú. Olyan volt, mint egy fekete hegy.

- Szóval te tudsz úszni?

Mindegy, hogy mit mondok, ha meg akar verni, úgyis megver.

- Tudok.

Tombor hosszan nézte őt, mintha viaskodna magában valamin, beharapta a szája szélét.

- Egy kinti ember azt mondta nekem - mondta Tombor -, hogy nem emlékszik rá, mikor tanult meg úszni. - Jelentősegteljes szünetet tartott, körbepillantott, hogy meggyőződjék róla, nincs a közelben senki, s lehalkította a hangját. - Mert kisgyerek korában víz mellett laktak.

Egész éjszaka vizekre gondolt. Milyen lehetett az a víz? Egyszer elvitték őket a Balatonra. Még hajókáztak is. Jó erősen lehunyta a szemét, és megpróbálta földézni a tavat. Ahogy a partról látta, ahogy a hajóról, és elmenőben, az autóbusról. De nem mozdult meg benne semmi. Voltak a Dunánál is, nézték a két part között ingázó komphajót, az autók a hátán, mint a katicabogarak. S egyszer télen a mohácsi kikötőben. Egy hattyúpár úszkált a jégtáblák között. De emlékezete mélységei ezekre a képekre sem bolydultak meg. Hol lehet az a víz? Merre?

Másnap olyan volt, mint az alvajáró, nem tudott semmire figyelni. Félt. Magának sem akarta bevallani, de aztán csak ki kellett mondania. Megszököm. Délben erőnek erejével tömte magába az ebédet, nehogy föltűnjön, hogy nem eszik. S délután már csak az udvart vizslatta, a drótkerítést, a kőfalakat. Tudta, hogy este elengedik a kutyákat, és a sánta őr egész éjjel ott kóvályog a házban meg a ház körül. A fiúk azt mondják, fegyvere is van, s fel van hatalmazva a lövésre.

A hálótermük ablaka alatt, jó emeletnyi mélységben, egy raktárépület állt. Annak a lapos tetejére kellene valahogy kijutni. Ott a kutyák észre se vennék, de ha észrevennék se tudnák elérni. A raktár tetejéről átjuthat a posta udvarára, s bár lehet, hogy a postát is őrzik, úgy gondolta, onnan már könnyebben kijuthat az utcára, s ha már ott van, nem fogják meg soha.

Legnehezebbnek a tetőre jutás ígérkezett. Célszerű volna kötéllel leereszkedni, de honnan szerezzen kötelet? Lehetetlenség. Marad az ugrás. Majd meztőláb ugrik, hogy ne szóljon olyan nagyot a bádogtető. Vissza-visszament a raktárépület mellé, méregette a távolságot. De igazából csak föltről, a hálóterem ablakából látszott, hogy mennyire nem lesz egyszerű. Eltökéltégén ez már nem változtatott. Meg kell szöknie és meg is szökik. Legszívesebben a ruhájára vette volna föl a hálóingét, de Nyeszege úgy figyelte, mint aki tudomást szerzett a terveiről, így hát szép komótosan levetkőzött, éppen csak a zokniját nem vette le, meg a cipője zsinórját kötötte össze, hogy ugrás közben majd a nyakába akaszthassa.

Most.

Pár perce még valami szúró feszültséget érzett az alvó gyerekek neszeiben, de most már ernyedten és fölszabadultan szuszogott a terem, úgy gondolta, alszik mindenki. Kígyómozdulatokkal öltözött, az összebogozott fűzőnél fogva megmarkolta a cipőjét, a nyitott ablak felé siklott.

Valami mozdult. Megdermedt, a falhoz simult. Vége mindennek. Felfedezték.

Az árnyak közül a hálóinges Tombor magasodott elő.

- Ne tojj be. Szereztem kötelet - suttogta.

A kötelet az ablakfára tekerte, a végét puhán kiejtette a sötétbe.

Ő még akkor is a falhoz lapult, de aztán engedett a görcs. Nem létezik, hogy át akar verni. Az nem létezik.

- Mozogj már!

Nyakába kanyarította a cipőt.

- Kösz - suttogta, és kilibbent az ablakon. Puha dobbanással ért a bádogtetőre, még látta, ahogy Tombor fölhúzza a kötelet, s máris odaát volt a posta udvarán.

Világosodott az ég alja, amikor kiért a városból. Indult a forgalom is, egy-két halványodó lámpájú autó húzott el mellette. Jobbnak látta, ha letér az útról, tudta, hajnalban fölfedezik, hogy megszökött, és a nyomába erednek. Lehet, hogy kutyákkal. Azt a másik fiút is kutyákkal üldözték. Nem árt, ha minél kevesebben látják. Leereszkedett a töltés melletti kukoricásba. Egy darabig a derékszögben az útnak futó sorok vonalát követte. Így egyre távolodott az úttól, a betonon futó kocsik zaja halk zümmögéssé szelődött. Megállt, rossz érzés fészkelődött benne, először azt gondolta, talán a harmatos kukoricalevelektől átvizesedett ruhája miatt. De nem. Rossz irányba megyek - mondta ki hangosan. Hogyhogy rossz irányba, amikor fogalmam sincs, merre kell mennem? Az igaz, de eddig egy pillanatig sem jutott eszébe, hogy rossz irányba megy, csak itt a kukoricásban. Balra fordult. Most párhuzamosan haladt az úttal, merőlegesen a kukoricasorokra. Megnyugodott, úgy érezte, újra megtalálta a helyes irányt. Akár a vándormadarak.

Már felkelt a nap, amikor kiért a kukoricásból. Vacogott a hajnali hidegben, a nedves ruha lúdbőrös hátához tapadt. Felmászott egy meredek domboldalon, a tetőn ritkás, bodzabokrokkal tűzdelt akácerdő. Futott a fák között, hogy átmelegedjen. Már fogott a nap, száradt rajta a ruha.

Leereszkedett egy völgybe. A látóhatár szélén fűbokrok csipkézte, alacsonyka töltés húzódott. Nagyot dobbant a szíve. Futásnak eredt.

A töltés terelgette folyócska láttán elkiáltotta magát.

- Megvagy!

Átjárta a víz szaga, a vízbe lógó ágú fűbokrok otthonosan mocorogtak.

Ez az a folyó! Ebben tanult ő úszni!

Ha kell, tízszer is végigjárom a forrástól a torkolatig. Százszor is. Megtalálom őket.

Ekkor hallotta meg a kutyák ugatását. Jönnek. Megtalálták a nyomát. Villámgyorsan levetközött, ruháiból egy kis batyut kötött, beleereszkedett a vízbe, s hagyta hogy az erős sodrás lefelé vigye. Igyekezett a vízbe lógó fűfabokrok takarásában maradni.

A kutyák izgatott ugatásából következtetett rá, hogy az üldözők elérték a vízpartot. Most már emberi hangok is vegyültek a zajba, hallani vélte Sivár vakkantásszerű parancsszavait. Egy vízre terülő, nagyobb bokor alatt lehorgonyzott, belekapaszkodott egy lecsüngő ágba és várt. A hangok előbb közeledtek, majd távolodtak, aztán hirtelen csend lett, mintha az üldözőket elnyelte volna a föld.

Másfél óra is beletelhetett, mire elmozdult a bokor alól. Ellilult szájjal, vacogva úszott át a másik partra, mert úgy érezte, üldözői az innenső parton maradtak. A töltésen túl egy végeláthatatlan kendertábla hullámozott. Ezt választotta búvóhelyül. Hanyatt feküdt, teli tüdővel szívta magába az erős, friss kenderillatot. A harmadik lélegzetvételnél már aludt. A kendertábla halkabban zizegett, nehogy megzavarja álmát.

Másnap estére ért haza.

A gyurgyókafészekkel luggatott homokfal látványa úgy érte, mint az áramütés, a vére meglódult. Behunyta a szemét, kinyitotta. Balra, a gerincen egy nagy fának kell állnia, lassan fordította a fejét, igen, ott van; ott, akár arra se nézzen most már, ott a fa a látómezeje szélén. Itta magába a tájat. Emlékek robbantak benne, mint a tűzijáték petárdái, a pókháló átszakadt, fogta egy toronymagas férfi kezét, árvíz volt, igen, a háta mögött hagyott táj akkor víz alatt állt, bokáig ázott benne a csomóba rakott kukoricaszár... az nem lehetett más, csak az apja...

Akkor itt egy út vezet fölfelé. Ott kell lennie a kiszögellés mögött. Futott. Fölérek arra a kis dombra, és ott lesz a ház. Ott kell lennie.

A ház homloka sárgán ragyogott a valószínűtlen esti fényben. Ez volt az a kép, amely ott lebegett mindig emlékezete peremén, amelyről sohasem szakadtak le a fekete, gomolygó ködök. Most, hogy teljes pompájában kibomlott előtte, úgy megkönnyebbült, azt hitte, fölrepül. Ragyog sárgán a ház homloka. A ház homloka. A ház. És most legbelül, túl a titkok határán, megszólalt egy női hang. Azt mondta: Ferkó... De hiszen az én vagyok! Ferkó vagyok! Ferkó. Ezek még a nevét is elvették. Kiabálni kezdett.

- Itt vagyok! Megjöttem! Ferkó vagyok!

A kiáltás szétrebbentette a varázst, üres, ijesztő csönd támadt utána. Megszeppent. Lehet, hogy üldözői itt bújtak el a ház körül? Vagy odabent lapulva várják? Egy jegenye vastag törzse mögé lépett. Fülelt.

Moccanatlan csönd.

Lábujjhegyen óvakodott a ház felé. Miért nem mozog itt senki? Miért van itt ilyen csönd? Egyre gyorsabban lépkedett, aztán már nem törődött semmivel, futott.

A kapu tárva, s az udvaron... szélütötten megállt... az udvaron egy dögölt kutya hevert. És... és mi ez? Döbbenet hajolt le hozzá, a kutya lábait valaki összedrótotta. És a száját is. Most látta csak meg a kutya pofáján, a szőr alól kikandikáló, összecsavart drótvéget. És abban a pillanatban kibukott belőle:

- Tücsök!

Eszébe jutott a kutya neve. A hangra az állat szeme megrebbent. Él. Él! Feszegetni kezdte az összecsavart, vastag drótvéget, nehezen ment, aki ezt rátette, fogóval húzta meg. Kínlódott, fölhasadt az ujjja.

- Tücsök! Kiskutyám!

A kutya halkan nyüszögött, s amint megszabadította a dróttól, kitátotta a száját, mintha soha többé nem akarná becsukni. Levette a drótot a lábáról is, a kutya szédelegve egy tócsához vánszorgott, lefetyelte a vizet.

Elszorult szívvel lépett a házba, a vastag, barna ajtó kenetlenül nyikorgott, mintha sírna.

A konyhában két feldült szék, az asztal mellett egy széttört tányér, valami ételféle folyt szét belőle, de nem lehetett megállapítani, hogy mi, mert vastagon zöldellt rajta a penész. A konyhaszekrényen egy letakaratlan fél kenyér. Megérintette, kökemény volt. A kutya fölélénkült a víztől, utánajött, szorosan odaállt a lába mellé és sírt. Leguggolt, megsimogatta. Gyűjtögette a bátorságot, hogy be merjen lépni a szobába.

Megkönnyebbült. Nem volt senki odabent. Se eleven, se holt. Az ágyak vetetlenek, mintha most keltek volna ki belőlük. Az elfüggönyözött ablakhoz lépett, kitérta. Tekintete azonnal a képre röppent. Az anyja ágya mellett lógott a kép. Honnan tudta, hogy ez az anyja ágya? Odalépett, a dunyhára tette a kezét. A képen egy család. Barna, mélyről tüzelő szemű fiatalasszony egy karon ülő gyereket szorít magához. Válláig ér a bajszos, kissé már kopaszodó férfinak, aki jobb karjával átöleli őket, bal kezét meg egy nagyobbacska lány vállára teszi. Akkor hát van testvére is. Mert a karon ülő, az ő. Szomjasan ugrált a tekintete egyik arcra a másikra. S mintha darabokban szakadt volna föl belőle a név: Zsuzsi. Zsuzsinak hívják a testvérét.

A kutya sírt. Okos, barna szemét ráfüggesztette és nyüszögött. Mintha hívná.

- Megyek. Gyerünk, Tücsök.

Hátra-hátranézve vezette őt az istállóba. A jászol mellett elnyúlva hevert egy tehén, a fejét furcsán, természetellenesen tartotta, a szarva beakadt a marhaláncba, mintha vitustáncot járt volna, mielőtt ebbe a véglegesnek látszó mozdulatlanságba dermedt. Azt hitte, a tehén már nem él. A kutya ide-oda szaladgált a tehén és egy, az istálló sarkában elrekesztett kutrica között. A kutricában, a töredezettre taposott alomszalmán elnyúlva feküdt egy kisborjú. Így szemre benne sem volt élet. A kutya magas hangon vakkantgatott, mintha mondani akarna valamit.

- Azt mondd, hogy élnek, igaz?

A kutya bizonyára jobban tudja. Kinyitotta a kutrica ajtaját, a magatehetetlen borjút, két első lábánál fogva, odavonszolta a tehénhez. Érezte, hogy a borjú lába meleg. Él. A borjú fejét odaigazgatta a vöröslő, keményre duzzadt tőgyhöz. A kis állat orrlikai megmoccantak.

- Odanézz - mondta a kutyának.

A borjú tétován mozdított egyet-kettőt a fején, aztán mohón szopni kezdett. A tehénből különös, rövid hang szakadt ki, nem lehetett tudni, a fájdalom vagy a megkönnyebbülés hangja volt-e.

Vizet kell neki adni! Az istállóajtó mellett állt a vödör, fölkapta, a kútkerék gyorsvontatsebességgel robogott, a favödör nagyot csattant lent a vízben. Minden erejét beleadva húzta a vizet.

A kút nyikorgása mintha harci riadó lett volna; az ólban nyöszörögni kezdtek a szomjan halni készülő süldők, rőffentek a dögrováson levő kocák, a bezárt tyúkólból panaszos, elhaló kárálás hallatszott.

Húzta a vizet. A kutya minden vödörbe beleivott, mint aki egy életre biztosítani akarja magát szomszjalál ellen.

A tehén már a második vödör után felállt, vigyázva, nehogy a borjára lépjen. A disznók, amint ittak, máris elfelejtették, hogy valaha is szomjasak voltak és teli torokkal, egészséges ordítással kérték az ennivalót.

A bezárt tyúkokat az ölében hordta ki az itatóvályú mellé, s azok, ahogy ittak, bámulatos gyorsasággal tértek magukhoz, mintha az előbb még nem félholtan heverték volna az ülőkék alatt.

Talált korpát, szemeskukoricát. Megetette az állatokat, a tehén elé szénát is tett. Időnként ránézett a kutyára, hogy jól csinálja-e. A kutya elismerően csóválta a farkát.

Jóleső fáradtság fogta el, lámpát gyújtott, tüzet rakott a csikótűzhelyben, tojást sütött. Megfelezte a kutyával.

Fáradt, darabos mozdulatokkal, mint egy férfi, levetkőzött. Az apja párnájára tette a fejét, az anyja takaróját húzta magára.

A kutya kint a küszöb előtt. Békésen, jóllakottan szuszogott a tanya.

Elaludt ő is.

A láda

Aznap várták haza messzi földről Jósvai Jancsit, azért pillongattak gyakrabban az országút felé.

Így hamarabb észrevették a közeledő embert, mint máskor, már akkor, amikor befordult a Nagysaroknál. De már messziről gyanúsak tűnt. Mert Jósvai Jancsi magas és könnyűléptű, ez az ember meg tömzsi volt, és súlyos, úgy lépkedett, hogy majd beszakadt alatta a föld. A kalapjának is furcsa formája volt, nem olyan, mint errefelé szokásos. S ráadásul az ember valami nagy, nehéz tárgyat cipelt, s mindenki tudta, hogy Jósvai Jancsi ajándéka nem efféle, némelyek még abban is reménykedtek, talán nem is tárgy lesz.

- Ez valami idegen - mondta Bartalosné, és mindenki ment a dolgára, persze fél szemmel azért lesték, kit keres az ember.

Nem sokat teketóriázott, megállt az első lakás előtt, csak annyit lehetett látni, hogy valamit nagyban tárgyal Bütösékkel, aztán Bütösné kitárta az ajtót, az ember megemeltette láda-forma csomagját és bement.

Nemsokára aztán Bütösék ablakán kékes fény villant, elsötétült, kifényesedett, cikázott, futkosott.

Talán tűz van odabent. Szotyori István odasietett, benézett az ablakon. Földbe gyökerezett lábbal állt. A homlokát az ablaküvegnek szorította.

- Mi van bent? - kérdezte Szabóné.

- Egy lány, egy lány van aládában - motyogta Szotyori István -, csillagok vannak a hajában.

- Elment magának az esze - mondta Szabóné, és az ablakhoz sietett. Előbb beleszorult a szó, aztán meg majdnemcsak sikítva mondta: - Az meg egy ember pisztollyal, odanézzon, egy ember pisztollyal.

Mit csinálnak ezek ott az ablak előtt? Lassan odagyűlt az egész pusztá, ágaskodtak, lökdösték egymást, hogy az ablakhoz férjenek. De akkor kinyílt az ajtó, kijött az idegen, furcsa kerek kalapjában furcsán mosolygott, s mintha nem is Bütösék, hanem ő volna a házigazda, azt mondta:

- Tessenek befáradni.

Ott ültek hát tátott szájjal, fölkiáltva, fölsikkantva. A ládából dőlt rájuk a kép, előbb bokáig ért, aztán mellközépig, majd szép lassan ellepte őket.

- Mindenki itt van? - kérdezte az ember.

- Jósvainé nincs - mondta Szabóné -, főz a fiának. Állítólag ma jön meg a fia messzi földről. Az ám, a Jósvai Jancsi!

- Ne beszéljen annyit - mordult rá valaki.

Az idegen átment Jósvainéhez.

- Jöjjön, nézze meg. Ilyet még nem látott.

- Főzők a fiamnak - mondta az asszony -, most jön meg messzi földről.

- Ráér vele - nyugtatta az ember -, jöjjön csak.

Jósvainé félrehúzta a lábast a csikótűzhelyen. Ment az ember után.

Csüggtek a ládán. Lüktettek. S akkor a kalapos fölállt, a fejük fölé emelte a kezét, valamit motyogott. A láda kifényesedett, villant, magába szívta a sok embert, üres lett Bűtösék lakása, falai megrepedtek. Az ember fölugrott, a láda köré tekerte a drótot és megemelte. Látszott, most sokkal nehezebb, mint amikor behozta. Sietősen ment az országút felé, hogy lerövidítse az utat, átvágott a búzavetésen. Letört búzaszárak maradtak mögötte. Jó sötét este volt már. Az országúton egy fiatalember jött vele szemben. Megállt.

- Ember, mi van a maga ládájában? Sírás hallatszik belőle.

- Sírás? Talán nevetés.

Tényleg, sírás vagy nevetés?

Jósvai Jancsi - mert hiszen ő volt - futni kezdett. Otthon minden üres volt.

- Anyám! Emberek! Merre vagytok?

Jósvai Jancsi benyúlt az inge alá, egy pici fényecskét vett ki belőle.

A falon beforradtak a repedések, a letiport búza felegyenesedett. Különben csend volt. Sehol senki.

A kút

Az öreg Wartburg ráfordult az ismerős földútra. A férfi arra számított, hogy elérékenyedik, de semmi. Inkább egy kis ingerültséget érzett. Hogy megint hiába jön. Pedig most már nagyon elege van belőle. Hallja, ahogy a háta mögött összesúgnak az ismerősök: Na, ezek is szép gyerekek. Ezek a Bődörök. Otthagyták az anyjukat kinn a pusztán. Pedig onnan már minden jóézésű ember elköltözött. A gazdaság jószágait - mert van még odakinn pár tehén, meg növendékmarha - a faluból járnak ki gondozni. Az az asszony meg kint, egy szál magában, elhagyatva...

- Itt nekem a legjobb, fiam. Hidd el. Nekem már csak itt jó.

- És ha megbetegszik? Ki ad magának egy pohár vizet?

- A Pisti gyerek mindennap benéz hozzám. Mindig jön. Hogy van, Mariska néném, mit álmódott? Az istállóban is egész nap vannak emberek. A műhelyben is dolgoznak. Éjjeliőr is van. Meg ide költözött ez a család is, ugye.

Ezeket is a szemükre hányják! Ezeket a koldusokat. Mert ki lakik manapság pusztán?! Aki annyira nyomorult, hogy sehol máshol nem jut neki hely.

- Ezek a Vokányiak, ez a szedett-vedett banda. Még a nézése se jó egyiknek se.

- Nem rossz emberek azok. Szegények, az igaz. De mi is éppen ilyen szegények voltunk. Még szegényebbek... Mintha nem tudnád. Nagyon kivakaródtatok, az egyszer biztos.

- Másért voltunk szegények mi és másért szegények ezek... Most se vagyunk gazdagok, de ezek itt...

- Jól van, na! Nem szorulok én a Vokányiákra, ne félj!

- Szép is lenne, ha rájuk szorulna az öt gyereke mellett! Akármelyikhez elmehet. Melyik nem hívta, mondja meg. Nálunk is ott az a nagy szoba.

- Tudom én, hogy jó gyerekeim vagytok.

- Hát akkor meg mit csúfoskodik itt?

- Csúfoskodok! Csúfoskodok! Nem az anyád fáj neked, az fáj, hogy megszólhatnak az anyád miatt.

Az autó széles porcsíkot húzott maga után. Hogy az ördögbe ne szégyellnék, de nem az a legfontosabb. Hanem az aggodalom. Az öregasszonyok mind nagyon gonoszak tudnak lenni.

- Ha akarod, kidoboltathatom: „A Bődörné magukhoz vennék a gyerekei, nem rossz gyerekek azok, de a Bődörné nem megy.”

Nem és nem. Ő a hibás, senki más.

- Jól van, csak prédikáljon. Jövő héten visszük. Elintézem a teherautót is. Addigra pakoljon össze.

- Hogyisne, hova gondolsz, mi lesz a jószággal?

- Mi lenne, visszük azt is. Azt hiszi, a kilenc tyúkját nem tudjuk hová tenni?

- Nem kilenc, tizenhárom.

- Hát akkor tizenhárom. Nekünk is van otthon tyúkunk, láthatta, amikor ott volt. Azért mert város, nem tilos tyúkot tartani.

- És a malac? Mit csinálnánk a malaccal? Már egészen hozzám kezesedett. Én ezt a malacot el nem adom.

- Majd találunk helyet a kezes malacának is. Ne keresgéljen kifogásokat.

- Meg a kutya! Azt mondtad, neked nem kell kutya, ott egye meg a ménkű valamennyit. Vagy nem te mondtad? Tagadod?

- Tagadja a fene. Ha magának annyira fontos az a dög, akkor elvisszük. Elfér az udvaron. Ha kívánja, még húst is veszek neki mindennap.

- Igen, most ezt mondd, aztán ha arra kerül a sor, lelöveted vagy adsz neki egy kis mérget, mi?!

- Isten az atyám, hogy semmi baja nem lesz a kutyájának. Aki egy kisujjal hozzá mer nyúlni, leütöm a derekát.

- Akkor se megyek.

- Velem van valami baja?

- Már hogy lenne, dehogyis van nekem bajom veled.

A két nővel biztos nem lenne könnyű. De majd csak eligazítaná valahogy. Fékezett, mert az emelkedőt apró vízmosások szabdalták. Úgyesen lavírozott köztük a kocsival.

- Gizit nem szereti, azért nem akar hozzánk jönni?

- Még hogy én nem szeretem a Gizikémet?! A magasságos Isten a tanúm, hogy hányszor hálát adtam neki, hogy ilyen rendes feleséged van. Eszedbe ne jusson, hogy nem szeretem. Úgy szeretem, mintha a saját gyerekem volna.

- Akkor meg mit akar?

- Egyszer már megpróbáltam. Két hónapig voltam a Mariskámnál. Nem panaszkodhatok, igazán. A kedvemet keresték mindenben. Az ura is nagyon rendes ember, igaz, ivós egy kicsit, de nem goromba. Akkor se goromba, ha iszik.

Az igaz. Egyszer megpróbálta. Azt gondolták, végleg megszabadultak ettől a koszos pusztától. De csak sápítózott. Hogy sok a ház. Nagyon sűrűn vannak. Abban a kis faluban. Azt mondja: „Fujtogat engem ez a sok ház.” Fujtogatja! Mostanában nem olyan bakhátasak a földutak. Az állami gazdaság elegyengeti, hogy a gépei meg az autói járni tudjanak rajta. Így aztán ha nincs sár, bátran nekivághat az ember autóval. Nem kell félni a bakhátaktól.

- Nézz ki itt az ablakon... Itt nem fujtogat semmi... Képzeld el, mi lenne velem a te városodban!? Hogyisne.

- Nagyon a város vége az, anyám, olyan ott már, mint egy kis falu.

- A gyerekekről nem mondasz semmit? Fercsikém megkapta a csomagomat? A lőrinci búcsún vettem neki azt a csattogatós lepkét. Örült neki? Meg az a csöppike kis Bernadettem. Most már örülök, hogy Bernadett lett... Eleivel mindig elfelejtettem a nevét. De most már megtanultam. Van egy olyan szent is.

- Anyám, ne beszéljen mellé! A gyerekek nagyon jól vannak. Várják magát. Hetek óta azt beszélgetik, hogy megjön a nagymama, aztán mindig ott lesz nálunk... Ne gyerekeskedjen, anyám, átlépte már a hetvenet, nem maradhat itt egyedül.

- Erről most már ne beszélj! Itt maradok és kész.
- Ez az utolsó szava?
- Na nézd csak, hogy a fejébe szaladt a vér! Na, mit ugrándoazol, ülj csak vissza.
- Maga szépen megbolondít engemet.
- Kisfiam... Én nem mehetek el innen.

Mi olyan furcsa ezen az úton? Mintha nem is az a régi volna. Persze, az összes útmenti fát kivágták. Ezek mindent kívágnak. Még az öreg Drinóczi juharfáját sem kímélték. Azért ilyen furcsa. Kopasz. Szotyori szolt először. „Látogasd meg anyádat. Azt mondják, nagyon belegabalyodott a múltba. Homályosakat mond.” Bolondnak nézik az anyját.

- Apánk miatt? Azt beszélik, hogy maga azért nem költözik el erről a rohadt pusztáról, mert visszavárja apánkat. Mindenki tudja, hogy apánk meghalt. Tudhatja maga is nagyon jól.

- Az előbb, amikor úgy méregbe gurultál, csak elnéztelek... éppen olyan voltál, mint az apád. Még az a szigorú ránc is a homlokodon. Őneki is éppen így rándult össze a homloka... Az oroszokkal is csak apád tudott beszélni. Bulgárnál dolgozott fiatal korában, ott ragadt rá. Mert nagyon fogott a feje. Amit egyszer látott vagy hallott, az a fejében maradt. A bulgár miatt szerette meg annyira a kertészkedést is. Mi mindent tudott a palántákról, a melegágy-készítésről. Az volt a vágya, a kertészet. Mindenáron kertészetet akart.

- Azért ásta a kutat?

- Azért hát. Mindenhez értett a te apád. Öröm volt nézni, amikor valamit kézbe vett.

- Igaz, hogy rádiót is csinált?

- Igaz bizony. Nem volt itt senkinek rádiója, csak az intézőéknek meg nekünk. Fülhallgatót rádiót csinált.

- Detektorost?

- Az, az, úgy mondta. Láttad volna, hogy eligazodott a sok drót meg vicik-vacak között. Nem akartam elhinni, hogy abból a rossz fadobozból hangok jönnek. De őneki tündérek segítettek.

Tündérekkel hadakozik. Meg hangokat hall. Jó lenne, ha orvoshoz vinnétek. Vagy megnyugtatót valahogy. Hozzátok el onnan, nem jó hely az. Az autó elhúzott a ráadási lejáró mellett.

- Kicsodák?

- Tündérek. Biztos lehetsz, hogy tündérek segítettek neki. Igenis hangok jöttek abból a fadobozból. Ha tehetne, mindig a fülén volt a hallgató. Várta nagyon az oroszokat. Mert hogy fölosztják a földet. De sokszor elmondta: Gyün már Sztálin apánk. Én meg úgy féltém, hogy meghallják, aztán baja lesz belőle. Talán imádkoznom kellett volna. De akkor még nem tudtam. Pedig akkor még könyv nélkül fújtam az imádságot. Most már bezzeg tudok. Vénségemre rákaptam. Istennel mindig úgy voltam, élő ember azt nem tudhatja, van-e, nincs-e. De mostanában azt gondolom, jobb lenne, ha volna. Hogy az ilyen magamfajta vénasszonyoknak is legyen valakijük.

- Talán magának nincs senkije?

- Nem úgy gondolom én azt, kisfiam, tudod te jól. Csak jólesik imádkozni és arra gondolni, hogy valaki meghallgat. Ha ugyan meghallgatja az imádságomat. Mert nem tudom ám egyiket se végig. Mondom, mondom ameddig tudom, aztán meg már csak úgy a magam szavával.

- Ha valakit meghallgat, akkor magát biztos.

- Úgy vagyok, mint az az öregasszony a tévében. Mariskámnál láttam, benn a faluban. Mutattak egy öregasszonyt, akinek az egész népe kiveszett, ő maradt már csak írmagnak. Gondold el, mintha minden magyar kiveszne a földről, és csak egyetlen maradna közülünk. És nem volna a világon senki, aki megértené a szavát. Ott állt szegény öregasszony egy búzatáblában, aztán csak mondta, mondta - valami imádságot mondhatott -, de nem értette azt a földkerekségen senki. Akkor nagyon kívántam, hogy legyen Isten, mert ő megérti azt az árva öregasszonyt is.

- Látja, ha eljönne hozzánk, nézhetné a televíziót. Könnyebben múlna az idő.

- Szalad az idő televízió nélkül is. Meg különben is, van nekem televízióm. Itt belül. Ha akarnám se tudnám kikapcsolni. Nézhetem rogyásig. Nem unatkozok én. Aztán tudod, néha rám jön, előveszem a citerámat, muzsikálok magamnak. Csak halkan ám, hátha erre jár valaki és meghallja. De ha meghallja, az se baj, igaz, miért ne citerázhatnék?

- Persze, hogy citerázhat.

- Csak úgy öregesen ám. Nem megy már úgy, mint valamikor, nem mozdul már rendesen a kéz. De sok bálban húztam én, te!

Elővette a citerát, megpöngette a húrokat.

- Milyen kár, hogy egyőtök se tanult meg rajta. Pedig de szívesen odaadtam volna akár-melyiteknek. Most már csak abban reménykedem, hogy valamelyik unokám... valamelyik talán megtanul citerázni.

Halkan játszani kezdte az „Amikor én legény voltam” dallamát.

- Ezt szerette nagyon apád. Hej, Istenem, mekkora bál volt az. Olyan még nem volt a pusztán. Azt láttad volna.

A föld. Abba bolondultak bele. A fene se érti, mit szerettek rajta. A férfi szeme végigszaladt a tájon. Nézte a bogárhullás szélvédőn keresztül. Megsajdult a szíve. De azért azt gondolta: A fene se bíbelődne vele.

Amikor végleges lett az osztás. Hogy kapnak földet. Akkor volt az a nagy bál. Fújták teli torokból. Ezt sokszor hallotta gyerekkorában. Azt mondta az apja: Na asszony, valami úri nótát húzz! Most már urak leszünk, nekünk is dukál az úri nóta. De az anyja nem tudott úribb nótát, mint az „Elküldött a Sára”. Azt húzta hát rogyásig.

*Elküldött a Sára, tejfölér Budára engem,
De én nem Budára, hanem a csárdába mentem.
Hazamegyek mit szól majd a Sára?
Elúszott a tejfölnek az ára.
Szívem Sára kelj föl, itt van már a tejföl ára.*

- Ez volt nekünk az úri nóta. Honnan tudtam volna én úri nótát? Most már bezzeg úri nótát fúj mindenki. Nekünk a Sára is megtette. Hogy ropták, hogy kurjongattak. Akkor már jókedvük volt. Pedig mennyit kellett velük küszködni. Ahogy az a vén Balog sápítózott. Hogy majd megint fordul, aztán újra a szegényemberen csattan az ostor. Nem bánom én, akárhogy lesz, mondta az apád, ha csak két hétre adják nekem azt a földet, akkor is kell. Legalább két hétig legyen földem. Ha tudta volna szegény! Hiszen azért mondta olyan bátran, mert hittelt hitte, hogy soha többé azt senki vissza nem veszi tőle.

Pedig én is dödögtem. Mivel dolgozzuk meg azt a földet?

Hogy rám kiabált. Ne károgj, asszony, azt mondta. Milyen szépen mondta, csak hallottad volna: ne károgj! Azt mondta, ha mással nem, a tíz körmünkkel műveljük meg, ha kell, magamat fogom az eke elé. Ne félj te, amíg engem látsz! Lesz nekünk lovunk is, tehenünk is.

Amikor lefeküdt, eligazgattam a ruháját, érzem ám, hogy valamivel nagyon ki van tömve a zsebe. Belenyúlok, hát föld. Hazahozott egy zsebbel a földjéből.

- Ennyire odavoltak azért a rohadt földért.

- Ne mondd, fiam, hogy rohadt föld. Nem tudsz te semmit.

- Maga mondta! Hogy soha a bűdös életben annyit nem dolgoztak, mint egyéni korukban. Hogy cselédként a felét sem kellett dolgozni.

- Aztán te azt panasznak hallottad?

- Mi másnak hallottam volna.

- Rossz füled van! Nem panasz volt az. Dicsekedtem.

- Az ilyen dicsőségből nem kérek.

- Úgysem érted. Nekünk az volt a legnagyobb. A föld. A föld volt nekünk a reménység. Kertészetet akart apád. Azért ásta a kutat.

Az öregasszony egy marék rőzsét tett a tűzre. A láng nekiveselkedett, ropogtatta a vékony ágakat.

- A tűz. A tűz meg a vér - mormogta.

- Mi van a vérrel? - kérdezte a fia.

- A vérben van az élet. Akinek elfolyik a vére, sohasem támad föl.

- Senki sem támad föl, anyám. Meghalunk, elrohadunk.

Az öregasszony becsukta a tűzhely ajtaját.

- Mit tudsz te?! Igenis a vérben van az élet. Ha meghalok, ne engedjétek, hogy fölboncoljanak.

- Kár ezen járni az eszét. Messze van az még.

- Ki tudja, messzi-e, közel-e. Azt mondta, aranybánya lesz a kertészet. Még üvegház is akart. Pedig akkor már nagyon nyomtak bennünket. Beszolgáltatás, adó meg fittyfene. A Kósa gyerek járt ide ki, tudod, aki most könyvelő a tsz-ben. Maguk még tartoznak kétszáz tojással meg huszonkét kiló zsírral. Honnan az anyám valagából vegyek én magának kétszáz tojást? Én tojjam meg? Meg zsír! Vágni nem engednek, a zsírt meg követelik. Hej, szegény nagyon szégyellte magát, mert amúgy nem volt rossz ember, de hát neki is parancsoltak.

Az autó befordult a Nagysaroknál. Ahogy közeledett, egyre jobban látszott, milyen nyomorúságos lett ez a puszta. Vakolatjahullott, cserepevert, ablakatörött.

- Azt mondja el, hogyan szakadt apámra a kút.

- Ki mondta, hogy rászakadt?

- Mindenki tudja.

- Sokat szenvedtünk azzal a kúttal. Még most is hallom, ahogy nyikorog a kúthenger. Ahogy azt a tömérdek földet kivödröztük belőle.

A gyerekeket is befogták a munkába. A legkisebbet, aki még alkalmatlan volt a dologra, egy karóhoz kötötték, hogy bele ne találjon esni a kútba, ott csúszott-mászott a lábuk alatt. Hej, mikor érünk már a vízig?

- Akkor már nagyon elégük volt az embereknek a zaklatásból. Úgy döntöttek, hogy visszaadják a földjüket az államnak. Ajánlgatták nekik a téeszcsét, de nem akarták. Azt mondták, nem leszünk még egyszer cselédek. Csak apád makacszkodott. Hogy ő nem mond le, ő nem adja vissza, neki kell a föld.

- Bődör elvtárs, hát éppen maga! Maga nem látja, mi a jövő útja?! Azt akarja, hogy mindenki saját magának kaparjon? Magának kellene legjobban megérteni az idők szavát.

- Le van szarva az idők szava!

- Az emberek, az egy apád kivételével, lemondtak a földről, és megalakult itt az állami gazdaság, vagyis ahogy akkor hívták, a Nemzeti Vállalat.

- Nézze, Bődör, maga megtarthatja a földjét, joga van rá, de nem itt. Megkapja a tíz holdját fönn a Hamarászó mellett.

- Márpedig nekem épp ez a tíz hold kell. Mit képzelsz, mi lesz a kutammal!?

- Ezt az ürgelukat majd betemetjük. Bízsa csak ránk. Mit gondolsz, a tíz holdja beékelődik a nagyüzemi táblák közé? Ilyen luxust nem engedhetünk meg magunknak.

Az autó megállt. Benyitott a konyhába. Ott állt szemben az anyjával.

- Hagyd a fenébe az egészséget, Gyula! Csak te húzhatod a rövidebbet.

- Márpedig én nem hagyom. Nem adom a földem.

Aznapi fogta magát, lement a kútba, azt mondta, amíg el nem ismerik, hogy ez a föld az övé, nem jön ki. Mindennap vittem ennivalót, egy kosárban eresztettem le neki.

- Gyula, legyen eszed! Gyere ki, megfagysz odalenn.

- Asszony, menj, azt' tedd a dolgod.

- Jöjjön ki azonnal, be kell temetnünk a kutat.

- Csak temettesse. Ha engem is be mer temettetni.

- Elkezdjük a szántást, nem érti? Traktorokkal jövünk a földre. Úgy beomlik ez a maga rohadt kútja, mint a pinto. Nem érti, hogy életveszélyben van odalenn?

- Magával nekem nincs tárgyalnivalóm.

Küldtek ide rendőroket, ávosokat, de hiába. Aztán azt sütötték ki, hogy tűzoltókat hoznak, és kiveszik erőszakkal... De arra már nem került sor.

Jött a hír, hogy beszakadt a kút.

- Engedjenek le egy kötéllal.

- Nem mehet le senki. Itt nincs már segítség. Legföljebb egy halottal több lesz!

- Gyere innen, Mariskám, beszakad alattad.

- Hagyjon engem, hagyjon! Gyula!

- Az istenit a fejednek, hát te is meg akarsz halni.

- Nem halt meg! Nem érti, hogy nem halt meg.

- Na jöjjön innen szépen, jöjjön, Mariskám.
 - Szóval így halt meg?
 - De akkor éjjel én megraktam egy kosarat ennivalóval, kivittem a kúthoz, és egy kötéllel leengedtem.
 - Istenkísértés volt, beszakadhatott volna maga alatt.
 - Fölhúztam a kosarat. És üres volt. Elvette az ennivalót. Nem hiszed?
 - Nem.
 - Pedig aztán így volt minden éjjel. Leeresztettem a kosarat és üresen húztam vissza. Szólongattam, de nem válaszolt. Tudom, tiltva van nekik.
 - Akkor már egyre nehezebb voltam. Velel voltam éppen, tudod. De kimentem minden éjjel. Az utolsó éjszaka fölhúztam a kosarat, látom ám, hogy van benne valami. Tudod mi volt benne? Egy aranypénz. De mindjárt tudtam. A lentiek meg akarják venni tőlem. Ezzel az arannyal akarnak kifizetni. Nem adom. Nem adom! Visszadobtam az aranyat.
 - Lázas maga, anyám.
 - Aztán pár napig nem tudtam menni, mert megszületett. A főnökség úgy döntött, hogy a tetemet életveszély miatt nem lehet kivenni - így mondták, a tetemet. Betemették a kutat. Előbb egy kis domb volt ott, most meg egy horpadás. De én aztán is kijártam oda. Téged is hányszor elvittelek. Te vagy a tanúm.
 - Mire vagyok a tanúja?
 - A hangokra. Te is ott voltál, amikor az a nagy zúdulás volt. Akkor megküzdött valakikkel. De tudtam, hogy győz. Legyőzi őket. Nincs több olyan ember, mint az apád. És győzött is, mert azóta gyakran hallom, hogy mulat. Valaki citerázik neki. Csak tudnám, hogy kicsoda. Valami szép lány. Biztos.
 - Anyám, jöjjön. Most rögtön induljunk Fehérvárra! Aztán a holmijáért holnap visszajövök.
 - Látom, hogy nem hiszel nekem. Azt gondolod, megbolondult az öregasszony. Ugye, azt gondolod?
 - Dehogyan gondolom! Csak nyugodjon már meg.
 - Gyere el velem. Eljössz velem? Hallgasd meg magad.
 - Most? Az éjszaka kellős közepén?
 - Félsz?
 - Dehogyan félek. Menjünk, ha annyira akarja.
- Elmentek a csiraistálló mellett, átvágtak az egykori csikókarámon. A hold hol elmerült a felhőkben, hol előbukkant, ha kisütött, hosszú árnyékot húztak maguk után. A Kissaroknál az öregasszony megérezte, hogy a fia mondani akar valamit, gyorsan megelőzte hát.
- Nem tévedek el, ne félj. Bekumott szemmel is odatalálok.
- Nem kellett elmenniük a Nagysarokig. Itt volt valamikor a földjük a Paphegy ellaposodó lankáján, egész közel a pusztához. Most kukoricával volt bevetve, gazdag termés ígérkezett, a legtöbb száron két karvastagságú cső ágaskodott.
- Mentek a kukoricásban. Az asszony megállt.

- Na, itt van e! Érzed ezt a kis völgyet?

- Itt volt a kút? - kérdezte a fiú, és bántotta, hogy a hangja nem sikeredett természetesre.

- Itt. Hallgass! Figyelj csak.

Álltak mozdulatlanul, körülfolyták őket az éjszaka neszei.

- Hallod?

- Nem hallok semmit - mondta a fiú, de megremegett a hangja, mert mintha valóban megszólalt volna egy citera. Tompán, mintha a föld alól jönne.

Megbolondultam - gondolta a fiú.

- Na, most se hallod?

- Mit hallanék, nincs mit hallani - mondta gyorsan.

Az első citerához csatlakozott egy másik is, most már hangosabban szólt, mintha egy hegedű is belépett volna. Most meg egy bőgő. Még egy citera.

- Hallod?

A férfi ijedten kiabált:

- Nem hallok semmit - még jobban emelte a hangját, hogy túl tudja kiabálni a dübörgő zenét. - Csönd van itt, anyám, néma csönd.

-&-